

Jungove i Myres-Brigg's kongitivne funkcije unutar filozofije znanosti

Serdarević, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:765649>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Odsjek za filozofiju i kulturologiju

**JUNGOVE I MYERS-BRIGG'S
KONGITIVNE FUNKCIJE
UNUTAR FILOZOFIJE ZNANOSTI**

Diplomski rad

Kandidat: Ivana Serdarević

Mentor: doc. dr. sc. Sandro Skansi

Zagreb, 2020.

Sažetak: Jungova teorija o različitim vrstama osobnosti, sadržana u knjizi *Psihološki tipovi*¹ i kasnije dorađena od strane Myres-Briggs tima, teorija je koja u svojoj domeni detaljno razrađuje osam različitih kongitivnih funkcija pomoću kojih percipiramo stvarnost, usmjeravamo pažnju, obrađujemo informacije izvana, donosimo odluke i prosudbe, zauzimamo određeni stav u odnosu na okolinu. Ovaj rad će pokušati objasniti teoriju kongitivnih funkcija referirajući se najprije na Jungove misli i ideje, zatim na doradu teorije poznate preko šesnaest vrsta osobnosti te će biti prikazana vlastita interpretacija mijenjanja funkcija kroz atipikume uzimajući u obzir svjesni i nesvjesni dio psihe. Nakon toga ćemo pokazati kako i zašto je i danas Jungova tipologija tretirana ponekad kao pseudoznanstvena teorija. Završit ćemo s analizom pojma pseudoznanosti kao jednog od temeljnih pojmova filozofije znanosti, pri čemu će nam Jungova tipologija služiti kao primjer.

Ključne riječi: tipologija, kongitivne funkcije, psihološki tipovi, Jung, Myres-Briggs, atipikumi

1 C. G. Jung, *Psihološki tipovi*, odabrana dela K. G. Junga, Matica Srpska, 1971.

Summary: Jung's theory of different personality types, contained in the book "*Psychological Types*"² and later refined by Myres-Briggs team, is a theory which in its domain elaborates in detail the eight different cognitive functions with the help of which we perceive reality, direct attention, process external information, make decisions and judgments, take a certain position in relation to the surroundings. This paper will attempt to explain the theory of cognitive functions by referring first to Jung's thoughts and ideas and then to refining theories known through sixteen personality types, while one's own interpretation of function change through atypicals taking into account the conscious and unconscious part of the psyche will be represented. We will then show how and why today Jung's typology is treated sometimes as a pseudoscientific theory. We will end with an analysis of the term of pseudoscience as one of the fundamental notions of the philosophy of science, with Jung's typology as an example.

Keywords: typology, cognitive functions, psychological types, Jung, Myres-Briggs, atypicals

2 C. G. Jung, *Psihološki tipovi*, odabrana dela K. G. Junga, Matica Srpska, 1971.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Pseudoznanost i filozofija	2
3. Psihološki tipovi i MBTI.....	7
3.1. „Big Five”	9
3.2. Analiza osam Jungovih funkcija	11
3.3. Myers-Briggs doprinos i 16 tipova osobnosti	23
4. Pseudoznanstveni status određivanja tipova osobnosti.....	27
5. Atipikumi	30
6. Drugi pogled na pseudoznanstvenost tipova osobnosti	38
7. Zaključak.....	41
8. Bibliografija	42

1. Uvod

Carl Gustav Jung, švicarski psiholog i začetnik analitičke psihologije, tijekom dugogodišnje psihološke prakse uočio je kako različiti stavovi svijesti uzrokuju različite percepcije stvarnosti a time i različite interakcije. Na osnovi toga razvio je sustav sistematizacije kako bi prikazao granice individualnih razlika među ljudima. Prvotno je proučavao na koji način primamo informacije izvana, odnosno kako znamo stvari, a zatim donosimo li odluke ili prosudbe o stvarima. Uz ova dva ključna pitanja o mentalnom funkcioniranju stoji i treća dimenzija koja se bavila pitanjem na koji način trošimo svoju energiju. To je ukupno dalo osam različitih kongitivnih funkcija među ljudima koje su obrađene u ovom radu:

„(...) Jung je podijelio svoje početne ekstravertne i introvertne tipove na osam vrsta identificirajući dva para suprotnih mentalnih funkcija: dvije suprotne percepcijske funkcije, senzacija nasuprot intuiciji i dvije suprotne funkcije prosudbe, mišljenje nasuprot osjećaja. Opažanje se odnosi na prikupljanje informacija, a prosudba se odnosi na način na koji dolazimo do zaključaka o onome što opažamo.”³

Cilj je ovog diplomskog rada jasno definiranje i sistematiziranje svih osam kongitivnih funkcija (tradicionalno označavane kao NI, Ne, Si, Se, Ti, Te, Fi, Fe prema Jungu, odnosno E/I, N/S, T/F, J/P prema Myers-Briggs indeksu) uz pružanje vlastite indikacije o stanjima funkcija uslijed njihove promjene, oslovljenima kao atipikumi.

Prvi se dio rada fokusira na razgraničenje znanosti od pseudoznanosti kroz klasičan povijesni pregled i objašnjenje Jungove tipologije. Drugi dio rada, oslanjajući se na Jungova izvorna objašnjenja, predstavlja sistematski prikaz svih osam funkcija Jungove tipologije. Također, bit će prikazano na koji je način Myres-Briggsov doprinos izmijenio teoriju. Nadalje, kako je nastala tipologija od šesnaest vrsta osobnosti koja označava kod od četiri slova te kako se funkcije u skladu s time tumače. U posljednjem će dijelu rada biti objašnjeni atipični redosljedi funkcija koji, uslijed različitih vanjskih stresora, odudaraju od svojih arhetipova. Zaključno će biti prikazan rezime proučavanja i istraživanja Jungove teorije kongitivnih funkcija.

3 I. Briggs Myers, M. H. McCaulley, N. L. Quenk, A. L. Hammer, *MBTI Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*, Consulting Psychologists Press, 1998, 22.

2. Pseudoznanost i filozofija

Pitanje oštrog odvajanja znanosti od neznanosti ili pseudoznanosti postalo je u prvoj polovici dvadesetog stoljeća veliko filozofsko-analitičko polje istraživanja.⁴ Problem demarkacije, odnosno utvrđivanja kriterija za razgraničenje između znanosti i pseudoznanosti, nije samo problem filozofije nego i problem društvene i političke važnosti. Zbog visokog statusa koje znanost uživa u današnjem društvu i činjenice da je ona najpouzdaniji izvor znanja, pitanje razgraničenja postaje aktualno u mnogim područjima, utemeljenim upravo u filozofiji.⁵ Karl Popper opisao je problem razgraničenja kao „ključ većine osnovnih problema filozofije znanosti”. S druge strane, koliko god to razgraničenje doprinosi filozofiji znanosti, ne možemo osporiti činjenicu da je znanost nastala od višestoljetnog postavljanja pitanja, promatranja, postulata, nagađanja i mitova. S obzirom da se znanost često mijenjala kroz povijest, što je čini kompleksnim i heterogenim područjem znanja i istraživanja, uspostavljena znanost sama po sebi nije oslobođena, odnosno isključena, mogućnosti osporavanja njenog znanstvenog obilježja. Razgraničenje nije, dakle, „bezvremensko”, što bi značilo da nešto što je bilo znanstveno, odnosno pseudoznanstveno, u jednom trenutku može ne biti isto što i u drugom, i obrnuto. Upravo je promjenjivost jedan od faktora koji s jedne strane otežava demarkaciju, a s druge omogućava znanstvenicima da se bave istraživanjem pseudoznanstvenih hipoteza koje imaju prostora postati znanstveno utemeljene.⁶ Kao što je William James istaknuo, istina je ono što govorimo o novim sadržajima, odnosno ne postoji apsolutno gledište koje nudi apsolutne kriterije da bi se odlučilo koja je vrsta mišljenja apsolutno istinitija. Sve što možemo konstatirati jest da se svaki konceptualni sustav pokazuje funkcionalnijim u različitim sferama života.⁷ Ono zajedničko, što je znanost imala u odnosu na druge discipline kroz svoju povijest, jest sklonost objektivnom, racionalnom i kritičkom razmišljanju, utemeljeno na logici i sumnji.

Znanje utemeljeno na znanosti posjeduje specifične karakteristike, primjerice, nudi objašnjenja raznih pojava; raskrinkava uzročne veze što potkrijepljuje dokazima. Znanost kreira teorije,

4 P. Humphreys, „*Having Science in View: General Philosophy of Science and Its Significance*” in *The Oxford Handbook of Philosophy of Science*, Oxford University Press USA, 2016, 1-26.

5 I. Lakatos, *Science and pseudoscience*, *Conceptions of Inquiry: A Reader* London: Methuen. 1974, 96–102.

6 E. N. Zalta(ed.), „*Science and Pseudo-Science*”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2015 Edition), (<<https://plato.stanford.edu/entries/pseudo-science/>>, posljednji pristup 13.07.2020.).

7 M. Bella, *William James Psychology and Ontology of Ccontinuity*, Università degli studi di Roma, 2015, 343.

hipoteze i principe; izdaje predviđanja oslanjajući se na empirijske provjere. Teorije predstavljaju pojave i oslanjaju se na teorijske koncepte i modele.⁸

Znanost je, dakle, skup znanja koji karakterizira pažljivo proučavanje struktura i ponašanja fizičkog svijeta, posebno promatranjem, mjerenjem i eksperimentima te razvojem teorija za opisivanje rezultata tih aktivnosti.⁹ Znanost, da bi bila sustav znanja koji se razlikuje od pseudoznanstvenih, religijskih i metafizičkih skupova znanja, mora sadržavati metodu istraživanja koja je zajednička svim njenim oblicima. Kad uzmemo u obzir činjenicu da veliki broj pseudoznanstvenih istraživanja ima istraživački karakter, dolazimo do definiranja uskog kriterija znanosti koji bi je izdvajao od ostalih skupova znanja i doktrina. O kojim je točno kriterijima riječ, bit će prikazano neopozitivističkom filozofijom bečkog kruga, falsifikacionizmom Karla Poppera, teorijom znanstvenih paradigmi Thomasa Khuna i istraživačkim programima Imrea Lakatosa.

Oko 1930. godine logički pozitivisti razvili su pravac verifikacijskog pristupa znanosti koji je, prema njihovom viđenju, osnovni princip znanosti i jedino rješenje problema razgraničenja; sintetičke izjave empirijskih znanosti smatrale su se kognitivno značajnim ako i samo ako su u nekom smislu empirijski provjerljive. Osnovna je zamisao bila da se napravi distinkcija između znanstvene i metafizičke tvrdnje na način da je prvotnu, barem u načelu, moguće provjeriti. Pozivali su se na kriterij smislenosti (kognitivni značaj), što bi značilo da je sve znanje izraženo u jeziku te ako ono nije logično i empirijski provjerljivo, nije ni istinito. Ako se sintetičke izjave u načelu nisu mogle provjeriti, smatrale su se kognitivno besmislenim, stvarajući samo pseudoprobleme.¹⁰ Napravili su jezični zaokret odbacujući filozofske probleme poput kozmologije, etike, estetike, metafizike. Taj su zaokret smatrali bitnom domenom istraživanja jer su, s obzirom na njihovu neempirijsku prirodu, takvi filozofski problemi nastali kao posljedica pogrešne uporabe jezika. Time su izjednačili istinu logike i matematike s jezikom koji postaje *a priori* egzaktan. Možemo reći da pozitivistička slika znanosti sadrži opservaciju, empirijsko promatranje, pa tek onda teoriju.

Karl Popper suprotstavio se takvom gledištu i razvio vlastito tumačenje znanosti koje, obrnuto od logičkih pozitivista i induktivnog zaključivanja, započinje postavljanjem teorije kako bi se uopće

8 P. Humphreys, „*Having Science in View: General Philosophy of Science and Its Significance*” in *The Oxford Handbook of Philosophy of Science*, Oxford University Press USA, 2016, 1-26.

9 Cambridge Dictionary u: (<<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/science>>, posljednji pristup 13.07.2020.).

10 E. N. Zalta(ed.), „*Science and Pseudo-Science*”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2015 Edition), (<<https://plato.stanford.edu/entries/pseudo-science/>>, posljednji pristup 15.07.2020.)

moglo vršiti opažanje; teorija prethodi opažanju. Smatrao je da je deduktivno zaključivanje jedino ispravno zaključivanje prema kojemu se postojeća hipoteza pokušava opovrgnuti opservacijom. Prema principu falsifikacije teoriju treba opovrgnuti barem jednom instancom, odnosno unaprijed navesti potencijalne falsifikatore koje će je opovrgnuti ako se pokažu istinitim. Popperova motivacija za vlastitom teorijom falsifikacije proizlazi iz kritike logičkih pozitivista da ne smijemo imati teoriju koja je apsolutno neoboriva ali ni tražiti apsolutnu istinu, poput *a priori* istina koje su jedino važne. Naglašavaju da cilj znanosti treba biti poboljšanje teorija kritikom i pronalaženje načina da se približimo istini.¹¹ Nadalje, Popper navodi kako je to stajalište znanosti kojemu je kritički pristup najvažnija karakteristika i zbog kojeg bi znanstvenik trebao gledati na teoriju sa stajališta da se o njoj može kritički raspravljati, odnosno izlaže li se kritikama svih vrsta, i ako da, može li se tome suprotstaviti.¹²

Thomas Kuhn jedan je od filozofa za koga je Popperovo gledište problema razgraničenja bilo polazište za razvoj vlastitih ideja. Kuhn je kritizirao Popperovu usredotočenost na falsifikacionizam prema kojemu bi, ako ga slijedimo, imali prilično rijetke slučajeve znanstvenih tvrdnji koje mogu zadovoljiti takav kriterij. Argumentirao je kako se princip falsifikacije, s obzirom na njegovu strogost kriterija, ne može implementirati za karakterizaciju čitavog znanstvenog poduhvata.¹³ Ako je prema Popperu, teorija koja nastoji biti teorija o tome kakav svijet jest, a koja nije provjerljiva putem opažanja i eksperimenta, predmet sumnje, možemo postaviti pitanje: „Jesu li teorije ikada opovrgnute?“. Uzmimo primjer nepobijanja newtonovske teorije kada se ustvrdilo da planet Uran ima drukčiju putanju od one koje nalaže teorija. Razlog je bio nepoznati planet koji je gravitacijski privlačio Uran i utjecao na njegovu putanju – Neptun. Ovakav primjer je samo primjer „anomalije“ u svojoj teoriji, a ne njeno opovrgavanje. Za znanstvenike bi zasigurno bilo iracionalno napustiti uspješan model stvarnosti koji vodi rastu znanja, samo zato što je naišao na manju anomaliju.¹⁴ S time se slaže Kuhn. Prema njegovom sudu znanost je zrela ako je određena jednom dominirajućom paradigmom, a termin „paradigma“ označava da neke od primjera znanstvene

11 D. Polšek, *Pokušaji i pogreške -filozofija Karla Poppera*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 1996, 13.

12 K. R. Popper, *Conjectures and Refutations, The Growth of Scientific Knowledge*, Basic Books, New York London, 1962, 256.

13 E. N. Zalta(ed.), "Science and Pseudo-Science", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2015 Edition), (<<https://plato.stanford.edu/entries/pseudo-science/>>, posljednji pristup 15.07.2020.)

14 A. O'Hear, *Uvod u filozofiju znanosti*, Hrvatski studiji, Zagreb, 2007, 51-58.

prakse, primjerice zakon i teorija, možemo razumjeti kao modele iz kojih potječe znanstveno istraživanje.¹⁵

Kuhn smatra da se široko prihvaćena paradigma događa tijekom razdoblja „normalne“ znanosti. Paradigma je zaštićena od opovrgavanja, a dokazna građa smatra se tek anomalijom koju treba ukloniti u daljnjem postupanju. Kada količina neuklopljenih činjenica i nezadovoljstvo ponuđenim teorijskim rješenjima prijeđe određenu granicu, nastupa razdoblje krize u kojemu znanstvenici nude razne alternativne i konkurirajuće načine rješavanja problema. Kada se jedno od tih rješenja nametne kao najbolje, odnosno kada osim objašnjenja već ustanovljenih činjenica ponudi i mogućnost sistematizacije za otkrića do kojih tek treba doći, nastaje razdoblje znanstvene revolucije.¹⁶

S druge strane, Imre Lakatos se ne slaže s Kuhnovim konceptom rješavanja zagonetki u zadanom okviru, koji se mijenja s obzirom na vrstu problema. Polemizira da, ako je Kuhn u pravu, onda ne postoji eksplicitno razgraničenje između znanosti i pseudoznanosti, ne postoji razlika između znanstvenog napretka i intelektualnog propadanja, nema objektivnog standarda prosuđivanja. Nadalje se pita koji se kriteriji mogu ponuditi za razgraničenje znanstvenog napretka od intelektualne degeneracije i nudi izmjenu Popperovog kriterija kojeg je nazvao „sophisticiranim (metodološkim) falsifikacionizmom“. Prema njegovu mišljenju, kriterij za razgraničenje ne treba se primjenjivati na izoliranu hipotezu ili teoriju nego na čitav istraživački program koji karakterizira niz teorija koje se međusobno zamjenjuju. Prema Lakatosu, istraživački je program progresivan ako nove teorije daju iznenađujuća predviđanja koja se potvrđuju. Suprotno tome, degenerirajući istraživački program karakteriziraju teorije koje se izrađuju samo u svrhu poznavanja činjenica. Zaključuje kako istraživački programi ne moraju biti strogo racionalni po Popperovim kriterijima nego programi mogu potrajati desetljećima prije nego što postanu empirijski progresivni. Bitno je naglasiti da kritika ne znači pobijanje cijele teorije. Važne kritike uvijek su konstruktivne: nema dobre teorije bez osporavanja iste, ono što se obično događa jest da progresivni istraživački programi zamijene degenerirajuće.¹⁷ Ipak cijena ovog načina, na koji je moguće ograničiti granice znanosti, je da ne postoji način da se prepozna kada je istraživački program dostigao krajnju fazu degeneracije. Čak i ako se čini da je istraživački program ušao u degenerirajuću fazu, čini se da je posve moguće, što je bio primjer kinetičke teorije plinova, da postigne povratak u budućnosti.

15 T.S. Kuhn, *Struktura znanstvenih revolucija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002, 35.

16 Ibid, 89.

17 I. Lakatos, *Science and pseudoscience, Conceptions of Inquiry: A Reader* London: Methuen. 1974, 96–102.

Izrazivši osjećaj očaja, koji je zarobio filozofe znanosti nakon takozvanog demarkacijskog debakla, Larry Laudan je 1996. godine istaknuo kako je neuspjeh u objašnjivanju razlike između znanosti i neznanja naišao na iznenađenje i sramotu generacije filozofa koji su s Quineom tvrdili da je „filozofija znanosti dovoljna filozofija“. Ako nije bilo izvedivog kriterija za razgraničenje, nije bilo ni jasno što je predmet filozofije znanosti. Što je još važnije, neuspjeh pozitivističkog demarkacijskog projekta pružio je važno intelektualno utemeljenje nastojanjima relativista 1960-ih i 1970-ih godina da argumentiraju asimilaciju znanosti drugim oblicima vjerovanja.¹⁸

Ovim kratkim pregledom možemo primjetiti kako su se prezentirali različiti kriteriji razgraničenja između znanosti i pseudoznanosti kroz povijest i kako ta granica nije, ni ne može biti čvrsto podvučena. Međutim, znanost nije izgubila svoj intelektualni autoritet zbog toga što nije jasno i oštro razgraničena od pseudoznanosti, odnosno neznanosti. Bavljenje ovim problemom ne zahtijeva, primjerice, da se pokaže kako se neka znanstvena teorija temelji na nekim općim i oštrim kriterijima nego zahtijeva angažiranje s epistemičkog statusa teorija: njihovim odnosom prema dokazima, njihovom integracijom s drugim teorijama koje imamo, neovisnim razlozima za prihvaćanje i tako dalje.¹⁹ Baviti se teorijama koje nisu empirijski provjerene, nisu znanstveno potvrđene ili dokazane je nešto što je svojstveno filozofima. Primarna zadaća filozofije i je istraživati teoretske postavke koje nakon izvjesnog niza godina rada mogu postati vrlo važne za razvoj znanosti, štoviše, od iznimne važnosti; od toga da postanu znanstveno utemeljene do nastanka potpuno novih područja istraživanja i grana u polju znanosti i kulture. S obzirom na to, kao i na činjenicu da je jedna od šest jednakovrijednih komponenata kognitivne znanosti, filozofija može dati svoj doprinos teorijama koje muči etiketa „pseudoznanosti“. Analiza validnosti etikete pseudoznanstvenosti je osnovno pitanje filozofije znanosti, *qua* filozofije znanosti. Filozofi doprinose razvijanju teorija svojim vještinama i kompetencijama: preko tumačenja znanstvenih teorija, preciziranja koncepata, istraživanja odnosa objašnjavalačke snage i logičke koherentnosti između teorija.

18 P. Humphreys, „*Having Science in View: General Philosophy of Science and Its Significance*” in *The Oxford Handbook of Philosophy of Science*, Oxford University Press USA, 2016, 1- 15.

19 Ibid 15-26.

3. Psihološki tipovi i MBTI

Carl Gustav Jung (1875. - 1961.), za vrijeme svog života razvio je čitav niz teorija o snovima, duhovnosti, simbolima, religiji i sinkronicitetu. Među njima je jedno od njegovih najpoznatijih teorija – teorija psiholoških tipova. Jungova se tipologija uglavnom razvijala iz promatranja ljudi i općenito na ekstenzivnom istraživanju mnogih raznolikih kultura, drevnih i modernih. Dok su se mnoge druge postojeće teorije ličnosti temeljile na promatranom ponašanju i karakteristikama, Jungova teorija temeljila se na protoku i ravnoteži psihičke energije unutar pojedinca. Jungov prvi pokušaj razvoja tipologije utvrdio je razliku između ljudi koji su pretežno introvertirani (internalizirana energija) i ljudi koji su pretežno ekstravertirani (vanjska energija). Jung je ovaj par nazvao *energetske orijentacije stavova*. Nadalje je funkcijama pridodao koji su to različiti načini putem kojih ljudi procesuiraju informacije (osjet ili intuicija) i donose prosudbe (mišljenje ili osjećanje). Kombinacija ovih stavova i funkcija rezultirala je tipologijom od osam psiholoških tipova – introvertirani ili ekstravertirani tipovi osjeta ili intuicije i tipovi introvertiranog ili ekstravertiranog mišljenja ili osjećanja. Kako su se karakteristike koje je pripisao različitim tipovima temeljile na promatranjima njegovih pacijenata, obično su bile negativne i bavile se lošim razvojem ili neravnotežom psiholoških tipova. Tu je temu obradio u knjizi *Psihološki tipovi* objavljenoj 1921., a na engleskom je jeziku prvi put objavljena 1923.²⁰

Oprilike u isto vrijeme, Amerikanka Katharine Briggs proučavala je i pisala teoriju o tome zašto različiti ljudi uspijevaju ili ne uspijevaju na različitim poslovima. Kad je pročitala Jungov rad, otkrila je da utjelovljuje njezine ideje, ali i da je u mnogo čemu nadilazi. Zajedno sa svojom kćerkom Isabelle Briggs Myers, život je posvetila razmišljanju i nadopunjavanju Jungove teorije. S obzirom na teškoću čitanja Jungovog arhaičnog stila, Myers-Briggsova interpretacija teorije ju je učinila dostupnijom široj publici. Briggs i Myers vjerovale su da bi Jungova tipologija, ako bi bila prilagođena opisivanju normalno funkcionirajućih ljudi, a ne onih s psihološkim problemima, mogla biti korisna u pomaganju ljudima u pronalasku odgovarajućeg zaposlenja, a posebice nakon Drugog svjetskog rata kada su žene ulazile u industrijsku radnu snagu. Bile su uvjerenе da će im znanje o preferencijama ličnosti pomoći da identificiraju vrstu radnih mjesta koja bi bila „najdjelotvornija” za ljude kako bi više cijenili sebe i bolje razumjeli druge. Vođene tim idealima, provele su sljedećih dvadeset godina razvijajući ono što je danas poznato kao *Myers-Briggs Type*

20 A. Bennet, *The Shadows of Type Psychological Type Through Seven Levels of Development*, Lulu, 2010, 13-19.

Indicator® introspektivni upitnik koji preispituje različita psihološka svojstva, češće nazvan *MBTI*®.²¹

Prvo izdanje *MBTI*-ja objavljeno je 1962. Do 1998. godine procijenjeno je 3,5 milijuna *MBTI* upitnika godišnje, a pokazatelj je bio dostupan na više od 30 jezika. Osim stvaranja indikatora tipa, dalje su razvile Jungovu teoriju dodavanjem drugog para stavova, koji se odnosio na način na koji se ljudi bave svojim vanjskim okruženjem – prosudbeni (judging) ili opažajući (perceiving), i time uveli pojam „preferencija“ kako bi opisali najprirodnije korištene stavove pojedinca i funkcije.

Ovaj novi par stavova pomogao je ljudima da utvrde koja je od psiholoških funkcija za njih najdominantnija. Također su predložile uključivanje druge prevladavajuće ili preferirane funkcije za svaku vrstu, kako bi se osigurala podrška i ravnoteža glavnoj dominantnoj funkciji. To je dovelo do definiranja 16 različitih vrsta i mogućnosti označavanja tipa pomoću četverokračne kratice, primjerice ESTJ - sklonosti ekstraverziji, osjetu, razmišljanju i prosuđivanju. Dakle, Myers-Briggsov model tipa ima četiri dihotomije ili „preferirana para“. One se odnose na ono gdje pojedinci usredotočuju najviše pažnje (*ekstraverzija, introverzija*), način percepcije koje se koriste za procesuiranje informacija i kojoj se najviše vjeruje (*sensing/intuition*), proces koji se koristi za donošenje odluka i prosudbi (*thinking/feeling*), i pored Jungovih originalnih stavova i funkcija, kako se čovjek bavi vanjskim okruženjem (*judging/perceiving*). Teorijski model Myers-Briggs postulira četverofunkcijski model u kojem postoji dominantna funkcija, koja je ujedno i najrazvijenija funkcija, pomoćna funkcija, ujedno druga najrazvijenija i podržavajuća dominantnoj funkciji, zatim tercijalna funkcija, koja se ne koristi često i nije jedna od poželjnih funkcija te posljednja, inferiorna funkcija, koja je najmanje korištena, najnesvjesnija funkcija i suprotna stavu najdominantnije funkcije.²²

Myers i Briggsov razvoj Jungove tipologije kritizirane su na više razina. Prvotno zbog doprinosa prevelikom pojednostavljivanju teorije psihološkog tipa, zatim stavljanja prevelikog naglaska na pozitivne aspekte tipa i odvajanje od šireg konteksta psihe te niske prediktivne snage na ponašanje pojedinca. Treba naglasiti da je *MBTI* upitnik dizajniran na način da daje samo naznaku mogućeg psihološkog tipa.

21 R. R. Pearman, Sarah C. Albritton, *I'm not Crazy, I'm Just Not You*, The Real Meaning of the 16 Personality Types, Davies-Black Publishing, Mountain View, California, 1997, 13-14.

22 A. Bennet, *The Shadows of Type Psychological Type Through Seven Levels of Development*, Lulu, 2010, 13-19.

Iako upitnik ima dobre dokaze o pouzdanosti i valjanosti, postoji niz razloga zbog kojih pojedinačni dobiveni tip možda nije i najprikladniji tip. Potrebno je više od jednog testa samoprocjene da bi se mogle utvrditi dominantne, odnosno inferiorne kognitivne funkcije u interakciji s vanjskim inputima. Myers i Briggs su u svojim spisima i učenjima jasno istaknule da njihova teorija psihološkog tipa nije potpuna osobnost pojedinca. Tip individue je puno dublji od toga; predstavlja širok spektar osobnosti prekriven okolišnim i genetskim utjecajima, iskustvima i individualnim osobinama. Myers-Briggs su također istaknule da se psihološki tip ne može upotrijebiti za predviđanje ponašanja jer su ljudi slobodni da se ponašaju svojevolumno, ali da će ponašanje koje nije u skladu s nečijim sklonostima zahtijevati više truda i energije i time biti manje motivirajuće.²³ Također, svaki pojedinac ima posebnu osobnu psihologiju i ponaša se na način koji može imati druge korijene osim kognitivnih preferencija. Jung je shvatio tip ličnosti kao naviku uma, a ne fiksni i neraskidivi obrazac koji se ne mijenja.²⁴ Dapače, prema Jungu svako ponašanje je relativno. Sve što radimo, govorimo ili razmišljamo uvjetovano je posebnim načinom gledanja na svijet, što je pak manifestacija tipologije kognitivnih funkcija. Moglo bi se tvrditi da Myers-Briggsova teorija psihološkog tipa nije teorija ličnosti, već teorija kognitivne obrade funkcija, jer široko govoreći, riječ je o preferiranom načinu prikupljanja i korištenja informacija. Međutim, kako je zamišljena kao teorija ličnosti, uspoređena je i s drugim teorijama ličnosti i sukladno tome, Myers-Briggsov model smatra se pseudoznanstvenim jer mu nedostaje elemenata za psihološku teoriju koja bi bila priznata od svjetske psihološke zajednice.²⁵

3.1. „Big Five”

Od početka 20. stoljeća istraživači pokušavaju mjeriti i kategorizirati osobnost u nadi da će otkriti pravu strukturu teorije koju bi svi ostali usvojili, pretvarajući tako fragmentirano polje teorija osobnosti u zajednicu koja govori istim jezikom. Međutim, sada znamo da takvu integraciju nije moglo postići ni jedno istraživanje ili bilo koja teoretska perspektiva jer svaki istraživač ima svoje individualne metode i jedinice. Ono što je nedostajalo psihologiji ličnosti bio je opisni model ili taksonomija njenog predmeta. Taksonomija bi istraživačima omogućila proučavanje određenih

23 Ibid, 22.

24 R. R. Pearman, Sarah C. Albritton, *I'm not Crazy, I'm Just Not You*, The Real Meaning of the 16 Personality Types, Davies-Black Publishing, Mountain View, California, 1997, 19-20.

25 A. Bennet, *The Shadows of Type Psychological Type Through Seven Levels of Development*, Lulu, 2010, 22-23.

područja povezanih osobinama ličnosti i olakšala bi akumuliranje empirijskih nalaza nudeći standardni vokabular. Nakon desetljeća istraživanja, polje je postiglo početni konzenzus o općoj taksonomiji osobina ličnosti koje je dobilo ime *Velikih Pet* ili *Big Five* dimenzija osobnosti. Formiralo se pet neovisnih širokih čimbenika koje čine osobnost poznatu i kao model pet faktora, skraćeno u akrononima *OCEAN* ili *CANOE*.²⁶ Iako su mnogi istraživači bili uključeni u otkrivanje ovih pet faktora raznim metodama, imena koja se najčešće povezuju s pet faktornim modelom su *Costa* i *McCrae*, jer su stvorili i upitnik *NEO-PI*™ za mjerenje tih faktora. Tih su pet čimbenika nazvani: *ekstraverzija*, *otvorenost*, *ugodnost*, *savjesnost* i *neurotičnost* (emocionalna nestabilnost), od kojih su prva četiri povezana s preferencijama Myers-Briggs, a to su pretpostavke ekstraverzije, intuicije, osjećaja i prosuđivanja.

Model s pet faktora ne temelji se ni na jednoj teoriji ličnosti, ali pokazalo se da obuhvaća ljestvice koje operacionaliziraju brojne teorijske perspektive. Općenito je prepoznata kao sveobuhvatna taksonomija te je veliki broj istraživača osobnosti usvojio neku verziju petfaktorskog modela. Svaka od pet dimenzija predstavlja široku domenu koja obuhvaća različitost diskretnih osobina ili aspekata. Neurotizam uključuje predispoziciju prema negativnim utjecajima kao što su anksioznost, bijes, depresija i ostale kognitivne i bihevioralne manifestacije emocionalne nestabilnosti. Ekstraverzija uključuje društvenost, aktivnost, dominaciju i sklonost doživljavanja pozitivnih emocija. Otvorenost za iskustvo očituje se u maštovitosti, estetskoj senzitivnosti, dubini osjećaja, ljubaznosti i potrebi za raznolikošću. Ugodnost obuhvaća simpatiju, povjerenje, suradnju i altruizam. Savjesnost uključuje organizaciju, upornost, pažljivost i potrebu za postignućem.²⁷

Ono što *Velikih Pet* mogu je dakle, koordinatni sustav koji preslikava koje osobine idu jedna s drugom u cilju opisivanja ljudi. Kao što je već spomenuto, te dimenzije ne predstavljaju posebnu teorijsku perspektivu, već su izvedene analizama izraza na prirodnom jeziku koje ljudi koriste kako bi opisali sebe i druge. Umjesto da zamjenjuje sve prethodne sustave, taksonomija *Velikih Pet* služi integrativnoj funkciji jer može predstavljati raznolike sustave opisa osobnosti u jednom zajedničkom okviru. Čimbenici *Big Five* otkriveni su statističkim postupkom zvanim faktorska

26 O. P. John, L. P. Naumann, C. J. Soto, *Paradigm Shift to the Integrative Big Five Trait Taxonomy*, History, Measurements, and Conceptual Issues, 2008, 114-158.

27 R. R. McCrae and P. T. Costa, Jr. *Reinterpreting the Myers-Briggs Type Indicator From the Perspective of the Five-Factor Model of Personality*, Gerontology Research Center National Institute on Aging, NIH, Article in Journal of Personality, 1989, 18-20.

analiza koji je korišten za analizu kako se različite osobine ličnosti procjenjuju kod ljudi.²⁸ Struktura *Velikih Pet* dimenzija ličnosti je izuzetno široka. Ona ne podrazumijeva da se razlike u osobnosti mogu svesti samo na njih pet. Umjesto toga, ovih pet dimenzija predstavljaju ličnost na vrlo širokom nivou apstrakcije – svaka dimenzija sažima veliki broj različitih, specifičnih osobina ličnosti. Pružaju deskriptivni prikaz osobnosti za razliku od normativnog; naglašavaju regularnost objašnjavanja, a ne zaključuju o dinamičnim i razvojnim procesima, fokusiraju se na varijable, a ne pojedince ili tipove pojedinaca.²⁹

3.2. Analiza osam Jungovih funkcija

Jungov se model bavi kretanjem psihičke energije i načinom na koji se čovjek naviknuto ili preferencijalno orijentira u svijetu. S tog gledišta, Jung razlikuje osam tipova skupina:

„Osnovne funkcije, tj. funkcije koje se ne samo genuino nego i specijalno razlikuju od drugih funkcija, a koje je utvrdilo moje iskustvo, jesu mišljenje, osećanje, osjet i intuicija. Prevladava li jedna od tih funkcija habitualno, onda nastaje tip koji odgovara. Otuda ja razlikujem misaoni, osećajni, osjetni, i intuitivan tip. Svaki od ovih tipova može, osim toga, biti introvertan ili ekstravertan, već prema svom odnošenju prema objektu na način kako je gore ocrtano.”³⁰

Prema Jungu, dakle postoje dva stava ličnosti, introverzija i ekstraverzija, i četiri funkcije ili načina orijentacije, mišljenje i osjećaj, koje naziva *prosudbene/judging* funkcije, i osjet i intuicija, koje naziva *perceptivne/perceiving* funkcije, od kojih svaka može djelovati na introvertirani ili ekstravertirani način. Dva stava, introverzija i ekstraverzija se primjenjuju na sve četiri funkcije: *mišljenje/thinking*, *osjećaj/feeling*, *osjet/sensing* i *intuicija/intuition*, što ukupno daje osam funkcija Te, Ti, Fe, Fi, Se, Si, Ne i Ni, te će se svaka od njih biti posebno obrađena. Jung je uveo i pojam racionalnih i iracionalnih funkcija. Djelovanje racionalnih funkcija je diskriminativno tj. završava

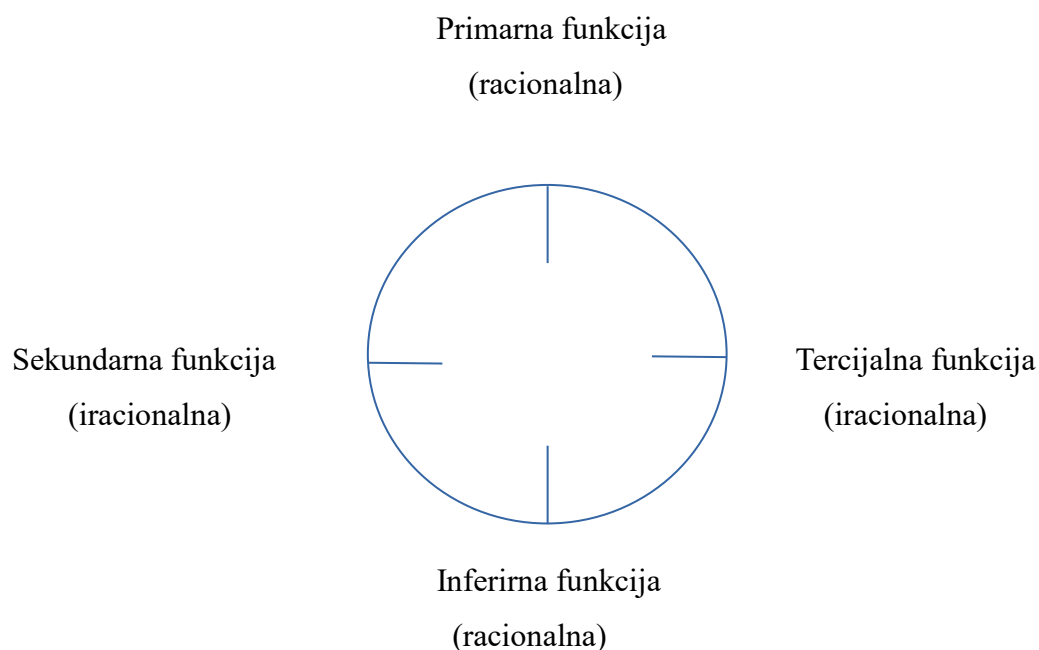
28 University of Oregon, „*Measuring the Big Five Personality Factors*”, 2010, (<<https://pages.uoregon.edu/sanjay/bigfive.html#b5vffm>>, posljednji pristup 19.07.2020.)

29 O.P. John, L.P.Naumann, C.J. Soto, *Paradigm Shift to the Integrative Big Five Trait Taxonomy*, History, Measurements, and Conceptual Issues, 114-158, (< <https://www.ocf.berkeley.edu/~johnlab/pdfs/2008chapter.pdf>> posljednji pristup 10.08.2020.)

30 C. G. Jung, *Psihološki tipovi*, odabrana dela K. G. Junga, Matica Srpska, 1971, 11.

donošenjem suda. Iracionalne funkcije neovisne su o razumu, a temelje se na iskustvu i često im treba puno manje vremena nego mišljenju ili osjećanju. Funkcija mišljenja odnosi se na proces kognitivne misli, dakle, ono što jest. Mišljenje je također, kao funkcija logičke diskriminacije, racionalna, odnosno prosudbena funkcija. Osjećaj je funkcija subjektivnog prosuđivanja ili vrednovanja (vrijednost nečega). Važno je razlikovati osjećaj kao kognitivnu funkciju od mnogih drugih uobičajenih uporaba te riječi. Osjećaj je pojam koja može imati, i može se upotrebljavati u različitom značenju, s obzirom da se u određenom kontekstu može odnositi na osjetilnu percepciju, misli, intuiciju ili pak, emocionalnu reakciju. U Jungovom modelu pojam osjećaja strogo se odnosi na način na koji subjektivno ocjenjujemo što za nas ili nekoga ima neku vrijednost. Funkcija osjećaja, kao način procjene naših preferencija i simpatija, može biti jednako diskriminirajuća kao i mišljenje. Mišljenje i osjećanje nazivamo racionalnim funkcijama jer se obje temelje na reflektirajućem procesu koji se transformira u partikularnu prosudbu. Senzaciju (osjet) i intuiciju, Jung je nazvao iracionalnim (opažajnim) funkcijama. Izraz *iracionalni*, primjenjivan na funkcije osjeta i intuicije, ne odnosi se na nelogične ili nerazumne funkcije, već na one „izvan razuma“. Fizička percepcija nečega ne ovisi o logici - stvari jesu kakve jesu same po sebi. Isto tako, intuicija postoji u nutрини; prisutna je u umu, neovisna o razumu ili racionalnom procesu mišljenja. Svaki je način percepcije jednostavnost onoga što jest - senzacija ili osjet vidi ono što je u vanjskom svijetu, a percepcijom doživljavamo stvarnost putem pet fizičkih osjetila (svjesnost da nešto postoji). Intuicija vidi ili pokušava „dohvatiti“ ono što je u unutarnjem svijetu, dakle percepcija stvarnosti putem nesvjesnog (što se s tim može učiniti, koje su mogućnosti). Prema Jungu, idealno je imati svjestan pristup svim funkcijama koje su potrebne ili prikladne za određene okolnosti, ali u praksi četiri, odnosno osam funkcija nisu jednako dostupne; nisu ravnomjerno razrađene ili diferencirane ni u jednoj osobi. Neizbježno je da je jedna ili druga funkcija razvijenija te se naziva primarnom ili superiornom funkcijom, dok su ostale inferiorne, odnosno nediferencirane. Pojmovi „superiorni“ i „inferiorni“ u ovom kontekstu ne podrazumijevaju vrijednosne prosudbe. Nijedna funkcija nije bolja od bilo koje druge. Superiorna funkcija je jednostavno ona koju osoba najčešće koristi; slično tome, inferiornost ne označava patološku funkciju nego samo njenu neiskorištenost ili barem manju korištenost u usporedbi s preferiranom funkcijom. Prema Jungu, možemo govoriti o „svijesti“ funkcije *kada je njezina upotreba pod nadzorom volje, a istodobno je njezin vladajući princip presudan za orijentaciju svijesti* prema čemu se primarna funkcija, racionalna ili iracionalna, razlikuje od pomoćne funkcije. Na primjer, osjećaj ne može biti sekundarna funkcija kada je mišljenje dominantno jer su obje racionalne ili prosuđujuće funkcije. Isto tako bilo koja iracionalna funkcija može biti pomoćna jednoj od racionalnih funkcija i obrnuto; kada je osjet primarna

funkcija, intuicija ne može biti pomoćna funkcija, i obrnuto.³¹ Najnerazvijenije funkcije ostaju više ili manje u primitivnom i infantilnom stanju, od koje smo samo napola svjesni, ili čak sasvim nesvjesni. Relativno nerazvijene funkcije predstavljaju specifičnu inferiornost koja je karakteristična za svaku osobu i sastavni je dio ukupnog karaktera čovjeka.³²

„Iskustvo pokazuje da je, zapravo, zbog nepovoljnih okolnosti, praktično nemoguće da čovjek istovremeno razvija sve svoje psihološke funkcije. Zahtjevi društva prisiljavaju čovjeka da prije svega primijeni sebe na diferencijaciju funkcije s kojom je priroda najbolje opremljena ili koja će mu osigurati najveći društveni uspjeh. Čovjek se vrlo često, kao općenito pravilo, više ili manje potpuno identificira s najpovoljnijom i prema tome s najrazvijenijom funkcijom. Iz toga nastaju psihološki tipovi. Kao posljedica ovog jednostranog razvoja, jedna ili više funkcija zaostaje u razvitku.”³³

Iako su dva osnovna stava kako ih je Jung nazvao, introverzija i ekstraverzija, postale široko upotrijebljeni pojmovi, njihovo značenje često je pogrešno shvaćeno. Jung naglašava kako tip stava, koji se smatra općim fenomenom, ne može biti stvar svjesne prosudbe ili namjere, već njegovo postojanje mora biti posljedica nekog nesvjesnog instinktivnog uzroka. Kontrast tipova, dakle, kao univerzalna psihološka pojava, mora, na neki način, imati svoje biološke prethodnike. Postoje

31 C. G. Jung, *Psihološki tipovi*, odabrana dela K. G. Junga, Matica Srpska, 1971, 442-443.

32 Ibid, 512.

33 Ibid, 472.

životinje koje imaju slabe obrambene mehanizme, ali zato imaju veliku mogućnost reprodukcije (žabe, komarci). S druge strane, postoje životinje koje imaju malu mogućnost reprodukcije, ali zato velike obrambene mehanizme (slon, morski pas). Krajnja je situacija takva da i jedna i druga vrsta imaju otprilike jednaku mogućnost preživljavanja. Ta se biološka paralela može preslikati i na probleme subjekta i objekta. Odnos subjekta i objekta uvijek je odnos prilagođavanja, jer svaki odnos subjekta i objekta pretpostavlja međusobno modificirajuće utjecaje s obje strane. Te izmjene predstavljaju prilagodbu. Tipični stavovi prema objektu su, dakle, adaptacijski procesi, odnosno psihološki načini prilagodbe. Na sličan način neobična priroda ekstraverta neprestano ga potiče da se troši i propagira na sve načine, dok je tendencija introverta braniti se od svih zahtjeva izvana i čuvati svoju energiju povlačeći je iz predmeta, konsolidirajući time vlastiti položaj.³⁴ Prepoznatljiva značajka introverzije, za razliku od ekstraverzije, je ta što se potonja primarno odnosi na objekt i podatke koji potječu iz vanjskog svijeta, dok introvertiranost svoju orijentaciju pronalazi u unutarnjim, osobnim faktorima. Introvertirana svijest može biti dobro svjesna vanjskih uvjeta, ali preferira subjektivnu determinantu kao presudnu. Dok ekstravert reagira na ono što subjektu dolazi od objekta (vanjska stvarnost), introvert se uglavnom odnosi na ono što objekt pobuđuje u subjektu (unutarnja stvarnost).

Za ekstraverziju Jung piše:

„Ako je orijentacija na objekt i objektivne činjenice toliko dominantna da su najčešće i najvažnije odluke i radnje nisu uvjetovane subjektivnim vrijednostima, nego objektivnim odnosima, onda se govori o ekstrovertiranom stavu. Kad je to uobičajeno, govori se o ekstrovertiranom tipu. Ako netko tako misli, osjeća i djeluje, jednom riječju tako živi, kao da odgovara izravno s objektivnim okolnostima i njihovim zahtjevima, onda je on ekstrovertiran.“³⁵

Introverziju pokazuje kao suprotnu ekstraverziji:

34 C. G. Jung, *Psihološki tipovi*, odabrana dela K. G. Junga, Matica Srpska, 1971, 359-360.

35 Ibid, 362.

„Introverzija je preokretanje libida k unutrašnjoj strani. Time je izražen negativan odnos subjekta prema objektu. Zanimanje se ne okreće prema objektu, nego se povlači ka subjektu. Netko tko je introvertno nastrojen misli, osjeća i djeluje na način na koji se jasno vidi da je subjekt u prom redu ono što motivira, dok objektu pripada najviša sekundarna vrijednost.“³⁶ „(...) introvertni tip razlikuje se od ekstravertnoga u tome što se on ne orijentira, kao ovaj drugi, pretežno na objektu i na objektivno datome, nego na subjektivnim čimbenicima. (...) između opažanja objekta i njegovanja vlastita djelovanja, uvlači njegovo subjektivno shvaćanje, koje sprječava da djelovanje dobije karakter koje odgovara objektivno datom.“³⁷

Pristranost ekstravertiranog stava obojena je uvjerenošću u superiornost predmeta u odnosu na subjektivni, introvertni stav kojeg vidi kao egoističkog ili egocentričkog, no Jung upozorava da se ne smije zaboraviti da su svako opažanje i spoznaja ne samo objektivno nego i subjektivno uvjetovani. Jung daje primjer tomu kako se mislilo da je takozvana znanstvena metoda bila potpuno objektivna, a zapravo je svako promatranje i tumačenje bilo koje vrste podataka oblikovano subjektivnim stavom promatrača koji nužno uključuje i nečija očekivanja i nečiju psihološku predispoziciju. Naše znanje o prošlosti ovisi o subjektivnim reakcijama onih koji su je iskusili i opisali što se oko njih događa. U tom je smislu subjektivnost stvarnost koja se čvrsto temelji na iskustvu i tradiciji, jednako kao i ekstravertirana orijentacija prema objektivnom svijetu. Drugim riječima, okrenutost prema sebi nije ništa manje „normalna“ od ekstravertiranog objektivnog promatranja svijeta. Dapače, i jedno i drugo je zapravo potrebno, ali i relativno u smislu koji je stav bolje privatiti. Tamo gdje ekstravert vidi introverta kao nedruštvenu, nesposobnu osobu koja se ne želi prilagoditi „stvarnom“ svijetu, introvert procjenjuje ekstraverta kao plitku i površnu osobu bez potrebe za refleksijom misli i osjećaja. Različitost introverta i ekstraverta pokazuje da svaki stav ima svoje prednosti i nedostatke.³⁸

Kada postupci pojedinca uglavnom proizlaze iz intelektualno razmatranih motiva, preferirana funkcija je mišljenje. Izdvaja se introvertno ili ekstravertno mišljenje prema tome je li orijentirano prema objektu ili subjektu. Kada se ovaj način funkcioniranja kombinira s orijentacijom prema vanjskom svijetu, dobijemo ekstravertirani način razmišljanja odnosno mišljenja. Funkcija mišljenja nema posebnu povezanost s inteligencijom ili kvalitetom misli, ona je jednostavno proces obrade informacija. Ekstravertirano mišljenje uvjetovano je objektivnim podacima koji se prenose osjetilnom percepcijom. Kao racionalna ili prosudbena funkcija, mišljenje pretpostavlja prosudba. Da bi se donijela prosudba, ekstravertirano razmišljanje zadržava se na kriterijima koji pružaju vanjski uvjeti, odnosno, onim kriterijima koji se prenose kroz tradiciju i obrazovanje.

36 Ibid, 480.

37 Ibid, 407.

38 Ibid, 407-413.

Ekstravertirani načini razmišljanja usmjereni su na objekt u toj mjeri da bez njega ne bi mogli postojati. Refleksija se vrti oko vanjskih uvjeta i okolnosti. Prema Jungu, ekstremno ekstravertirani misaoni tipovi podređuju i sebe i druge svojoj „formuli”, sustavu pravila, ideala i načela koji na kraju postaju kruti moralni kodeks; vodeći princip postaje intelektualna formula prema kojoj se ravna on i prema kojoj očekuje da se ravnaju svi oko njega. „Trebalo bi” i „moralo bi se” su tipično istaknuti aspekti njihovog intelektualnog stajališta. Oni se moraju, za svačije dobro, pokoravati „univerzalnom zakonu“:

„Kao što se ekstravertni misleni tip podređuje svojoj formuli, to mora činiti i njegova okolina za vlastitu sreću, jer tko to ne čini, taj je neispravan, on se protivi svjetskom zakonu i stoga je nerazuman, nemoralan i nesavjestan. Ekstravertnom mislenom tipu njegov moral zabranjuje da trpi izuzetke, jer njegov moral mora postati stvarnost pod svim okolnostima, pošto je to, kako se njemu pojavljuje, najčistije formuliranje objektivne činjeničnosti i stoga mora biti općevažna istina, neizbježna za spasenje čovječanstva.”³⁹

Osjećaj ekstravertiranog tipa, poput ekstravertiranog mišljenja, orijentiran je prema objektivnim podacima, ali u skladu s objektivnim vrijednostima. Kao racionalna funkcija koja određuje koliko nešto vrijedi, moglo bi se pretpostaviti da bi se osjećanje temeljilo na subjektivnim vrijednostima, no prema Jungu to se odnosi samo na introvertirani osjećaj:

„Tko osjećanje uvijek poznaje samo kao subjektivno stanje neće odmah razumijeti suštinu ekstravertiranoga osjećanja, jer se ekstravertirano osjećanje koliko je god moguće oslobodilo subjektivnog činioca i zato se sasvim podvrglo utjecaju objekta.”⁴⁰

Za ekstravertirani osjećaj karakterističan je pokušaj stvaranja ili održavanja usklađenih vrijednosti u okolnom okruženju. Na primjer, ekstravertirana potreba osjećaja je pohvaliti nešto kao „lijepo” ili „dobro” ne zbog subjektivne procjene, već zato što je ispravno u skladu s društvenom situacijom. Interpretacija takvog osjećaja nije u smjeru lažnog predstavljanja ili pretvaranja, već je to, u njegovom ekstravertiranom načinu, prilagodba objektivnim kriterijima. Ekstravertirani osjećaj lako procjenjuje što zahtijeva okolna situacija i prilagođava se vanjskim uvjetima i društvenim vrijednostima. Ako se ekstravertirani osjećaj toliko diferencira od subjekta, na način da ga objekt ovlada svojim tradicionalnim i općeprihvaćenim standardima, osobnost se raspršuje na nizove trenutačnih stanja koji su često u međusobnom sukobu i gubi se osobna kvaliteta koja je nesvjesna svojih skrivenih motiva i želja te se svodi na udovoljavanje zahtjeva i očekivanja okoline. Jung

39 Ibid, 376-377.

40 Ibid, 386.

nadalje ističe kako je mišljenje, druga racionalna funkcija ekstravertiranog osjećajnog tipa, uvijek potisnuto. Kad se osobnost otopi u nizu kontradiktornih stanja osjećaja, identitet ega se gubi i subjekt pada u nesusjesno. Što je jači svjesniji osjećaj, to jača postaje nesusjesna opozicija. Nesusjesno mišljenje postaje opsesivno, negativno i oduzima vrijednost osjećaju.⁴¹

Ekstravertirani osjet (senzacija) prvenstveno je orijentirana na objektivnu stvarnost. Kao način opažanja putem fizičkih osjetila, funkcija osjeta, bila ona introvertirana ili ekstravertirana, prirodno ovisi o objektima. Introvertirani je osjet, kao što će kasnije biti prikazano, subjektivno orijentiran na ono što se objektivno opaža. U ekstravertnom osjetu, subjektivna komponenta je inhibirana ili potisnuta. Percepcija objekta uvjetovana je samim objektom koji se temelji na snažnoj vezi s vanjskim svijetom. Ideal ekstravertiranih tipova osjeta je da se dobro prilagode stvarnosti, odnosno stvarima kakve jesu, kakve ih vide i doživljavaju. Introvertirana intuicija je najslabija točka; automatski se sumnja na ono što nije činjenično, što se ne može vidjeti, čuti, dodirnuti ili osjetiti. Sve što dolazi iznutra čini se stranim i negativnim jer nije u području opipljive stvarnosti. Misli i osjećaji objašnjavaju se objektivnim uzrocima ili utjecajem drugih.⁴² Intuicija, kao potisnuta inferiorna funkcija, ispoljava se na način da se oslanja na najapsurdnije pretpostavke koje su u potpunoj suprotnosti sa svjesnim osjećajem za stvarnost ekstravertiranog tipa osjeta:

„Ali što osjet više prevagne, tako da subjekt koji osjeća iščezava iza senzacije, utoliko taj tip postaje nesusosan. Koliko mu tada objekat postaje neizbježan, toliko se objektu kao nečemu što postoji u sebi i sobom oduzima vrijednost. Nad njim se zločinački vrši nasilje i iscjedivanje time što se uopće još upotrebljava samo kao povod za osjet. Vezivanjem za objekat tjera ga se u krajnost. Prije svega potisnute intuicije pribavljaju sebi važnost u obliku projekcija na objekat. Nastaju najneobičnije pretpostavke: ako je riječ o nekom seksualnom objektu, onda ljubomorne fantazije igraju veliku ulogu, a isto tako i stanja zabrinutosti. U težim slučajevima razvijaju se fobije svake vrste, a naročito simptomi prisile. Patološki sadržaji dobivaju karakter irealnosti, i često su moralno i religiozno obojeni.”⁴³

Intuicija je funkcija nesusjesne percepcije. U ekstravertnom stavu, intuicija je usmjerena i uvjetovana vanjskim objektima. Primarna svrha intuicije je opažati aspekte svijeta koje druge funkcije ne zahvaćaju. Ona je poput šestog osjetila koje "vidi" nešto što zapravo nije tamo. Za intuiciju Jung piše:

41 Ibid, 387-391.

42 Ibid, 394-399.

43 Ibid, 397-398.

„Kao što i osjet, ako ima prvenstvo, nije samo reaktivan proces, koji dalje nema značaja za objekat, nego, naprotiv, neka actio, koja objekat zahvaća i uobličava ga, tako i intuicija nije samo opažanje, čisto gledanje, nego aktivan, stvaralački proces koji isto toliko unosi u objekat koliko iz njega izvlači.“⁴⁴

U ekvertiranom stavu, intuicija je usmjerena i uvjetovana vanjskim objektima. Kada takav način funkcioniranja prevladava, radi se o ekstrvertiranom intuitivnom tipu. Osjet je prepreka jasnoj, nepristranoj, naivnoj percepciji; njezini nametljivi osjetilni podražaji usmjeravaju pozornost na fizičku površinu, na one fizičke stvari oko sebe, izvan kojih intuicija pokušava proviriti. Intuitivna osoba, naravno, percipira svijet oko sebe putem osjeta, u suprotnom ne bi mogla preživjeti, ali im ne pridodava toliko pozornosti; koristi ih samo kao polazište za svoju dominantnu percepciju intuicije.

Ekstrvertirana priroda intuicije je takva da rađa nove mogućnosti, ali da bi ih ostvarila, potrebne su joj pomoćne racionalne funkcije mišljenja ili osjećaja. Također, ekstrvertirana intuicija, koliko god brzo iscrpljuje svaku situaciju s novim mogućnostima, toliko ih, nakon što su mogućnosti iscrpljene, brzo napušta. Dakle, u slučaju nemogućnosti zamišljanja daljnjih događaja, novih perspektiva ili bilo kojih imaginarnih scenarija, ekstrvertna intuicija više nije zaokupirana. Općenito, ne može se držati nečeg istog neko dulje vrijeme. Karakteristično za ekstrvertiranu intuiciju, piše Jung, primjetan je nedostatak prosudbe, jer prosudba dolazi iz dobro razvijene funkcije razmišljanja ili osjećaja. Na intuiciju ne utječu niti mišljenje niti osjećanje, kako vlastito tako i tuđe.

„Intuitivan tip nikada se ne nalazi tamo gdje se mogu naći općepriznate stvarne vrijednosti, nego uvijek tamo gdje postoje mogućnosti. On ima fin njuh za ono što klija i obećava budućnost. Nikada se on ne nalazi u stabilnim, odavno postojećim i valjano zasnovanim odnosima koji imaju općepriznatu i valjanu vrijednost. Kako se uvijek navodi na put k novim mogućnostima, prijeteći da će se zagušiti u stabilnim odnosima. On, istina, shvaća nove objekte putove s velikom s velikom intenzivnošću i ponekad s izvanrednim entuzijazmom, da bi ih se bez poštovanja i naizgled bez sjećanja hladnokrvno odrekao čim je utvrđen njihov opseg pa mu dalje ne dopuštaju da naslućuje onakav njihov znatan razvitak. Dokle god postoji neka mogućnost, intuitivni tip vezan je za nju sudbinskom moći.“⁴⁵

44 Ibid, 399.

45 Ibid, 401-404.

Mišljenje u introvertnom stavu orijentirano je prvenstveno prema subjektivnom čimbeniku. Bez obzira je li proces razmišljanja usredotočen na konkretne ili apstraktne predmete, njegova motivacija dolazi iznutra. Invertirano mišljenje ne ovisi ni o neposrednom iskustvu, ni o općeprihvaćenim, tradicionalnim idejama. Nadalje, introvertirano mišljenje nije ništa manje (ili više) logično od ekstravertiranog mišljenja, samo ga ne motivira objektivna stvarnost niti ga se usmjerava prema njoj. Dok ekstravertirano mišljenje želi prvo posložiti činjenice, a zatim razmisliti o njima, introvertirano mišljenje bavi se razjašnjavanjem ideja ili samim procesom mentacije, a tek onda njihovom praktičnom primjenom. Introvertirani misleni tipovi su uglavnom teoretičari, što znači da im praktičnost nije primarna. Njima je cilj intenzitet, a ne ekstenzivnost. Primjer introvertiranog mišljenja vidimo kod Kanta u svom logičnom i neposrednom misaonom procesu, dok je Darwinova teorija evolucije prožeta ekstravertiranim mišljenjem.⁴⁶

„Kao što bi jedan Darwin mogao predstavljati normalni ekstravertirani misleni tip, tako bi se na primjer, Kant mogao obilježiti kao suprotni normalni introvertirani misleni tip. Kao što prvi govori u činjenicama, tako se posljednji poziva na subjektivne čimbenike. Darwin hita na prostrano polje objektivne činjenosti, a Kant zadržava za sebe jednu kritiku saznanja uopće. (...) on se, kao njegov ekstravertni paralelni slučaj, presudno nahodi pod utjecajem ideja, ali ove ne proizlaze iz objektivno datoga, nego iz subjektivne osnove. On će, kao i ekstravertni, ići za svojim idejama, ali u obrnutom pravcu, ne prema vanjštini, nego prema unutrašnjosti. On teži za produbljanjem a ne za rasprostiranjem.”⁴⁷

U nedostatku orijentacije na vanjske činjenice, introvertirani tipovi razmišljanja lako se izgube u vlastitom svijetu ideja. Njihova subjektivna orijentacija može ih „zavesti” u stvaranju teorija zbog njih samih koje su utemeljene na stvarnosti, ali zapravo su vezane za njihov vlastiti subjektivni svijet. Općenito su ravnodušni prema mišljenjima drugih a važno je spomenuti i da na njihovo mišljenje drugi ne utječu niti oni pokušavaju utjecati na tuđa mišljenja. Kako Jung piše, *imaju tendenciju iznijeti svoju logičnu procjenu stvarnosti - onakvom kakvom je oni vide - bez obzira kako bi mogla biti prihvaćena*. Inferiorna funkcija introvertiranog mišljenja je ekstravertan osjećaj, što znači da osoba povezana s unutarnjim svijetom misli i ideala, može biti nesvjesna objektivnih zahtjeva, recimo, ljudskih odnosa. Budući da posvećuju malu pozornost vanjskoj stvarnosti i da se na njihove ideje ne može utjecati, mogu izgubiti svaku vezu s objektivnom stvarnošću i tako biti izolirani od svoje najbliže okoline.⁴⁸

46 Ibid, 417-420.

47 Ibid, 417-418.

48 Ibid, 419-421.

„S pojačavanjem njegova tipa postaju njegova uvjerenja tvrđa i nesavtljivija. Strani utjecaji se isključuju, a on osobno za one koji podalje stoje postaje nesimpatičniji, i stoga zavisniji od najbliže okoline. Strani utjecaji, koje on izvana oštro odbija, osvajaju ga iznutra, od strane nesvjesnoga, i on mora protiv njih da gomila dokaze, i to protiv stvari koje se onima što stoje izvanka čine sasvim suvišne.” (...) na taj način on se postepeno usamljuje u svakom pogledu. Njegove isprva plodnosne ideje postaju destruktivne, jer se truju taloženjem frustracije. S izolacijom prema unutarnjem svijetu raste borba s nesvjesnim utjecajima, koji ga postepeno počinju slabiti.”⁴⁹

Osjećaj u introvertnom stavu uglavnom određuje subjektivni čimbenik. Osjećajni introvertirani sud je bitno različit od ekstravertiranog osjećaja, jednako kao što se introvertirano mišljenje razlikuje od ekstravertiranog mišljenja. Jung naglašava kako je opisivanje introvertiranog osjećaja teže objasniti jer se ono podvrgava subjektivnim prethodnim uzrocima te se površinski zanima za objekt, zbog čega se mnogo manje ispoljava prema van te se može pogrešno razumjeti. Subjektivni faktor predstavlja kolektivno nesvjesno, odnosno ideje i osjećaje vezane uz pojmove poput Boga, slobode, besmrtnosti, pravde, dobrote i slično. Takve ideje su nešto što je neophodno za funkcioniranje introverta. Subjektivni stav introvertiranog osjećaja je između sebe i utjecaja objekta što dovodi do toga da radnje izgledaju kao da ne odgovaraju objektivnoj situaciji. Introvertirano osjećanje neovisno je o objektu te njihovi motivi ostaju skriveni. Ono što vrijedi za introvertirano razmišljanje, jednako vrijedi i za introvertirani osjećaj, samo u prvom se sve misli, dok se u drugom sve osjeća. Oba su orijentirana na unutarnje projekcije, a ne na vanjske čimbenike. U introvertiranom mišljenju vezane su uz misli i ideale, dok se u introvertiranom osjećanju očituju kroz vrijednosti.⁵⁰

„Stoga ono svugdje teži za slikom na koju ne može naići u stvarnosti, a koju je ono u neku ruku ranije vidjelo. Ono bez pažnje nemarno klizi preko objekata koji nikada nisu prikladni za njegov cilj. Ono teži za unutrašnjom intenzivnošću, za koju objekti daju najviše poticaja. Dubina ovog osjećaja može se samo naslutiti, ali se ne može jasno shvatiti. (...) Prema vanjskom svijetu oni pokazuju harmoničnu neupadljivost, ugodno spokojstvo, simpatičan paralelizam, koji ne želi da drugoga pobuđuje, da utječe na njega ili da ga mijenja. Ako je ova vanjska strana malo izrazitija, onda se nameće tiho naslućivanje indiferentnosti i hladnoće, koje se može pojačati do naslućivanja ravnodušnosti prema dobru i zlu drugih.”⁵¹

49 Ibid, 420-421.

50 Ibid, 422-424.

51 Ibid, 424.

Ako se nesvjesno mišljenje podigne do subjekta, ego introverta poprima nadmoćnu važnost. Tamo gdje su potisnuti subliminalni kompenzacijski procesi, nesvjesno mišljenje postaje otvoreno neprijateljsko i negativno se projicira se u okoliš.⁵²

„Ali ako se ipak pojavi taj slučaj zbog potpunog prigušivanja reduktivnih nesvjesnih mislenih utjecaja, onda nesvjesno mišljenje prelazi u opoziciju i projicira se u objekte. Time subjekt koji je postao egocentričan može osjetiti moć i značaj objekata kojima je oduzeta vrijednost. Svijest počinje osjećati 'što drugi misle'.⁵³”

U introvertnom stavu osjet se pretežno temelji na subjektivnoj komponenti percepcije. Dok se ekstrovertirani osjet vodi intenzitetom objektivnih utjecaja, introvertni se osjet vodi intenzitetom subjektivne reakcije objektivnog podražaja. Osjet je iracionalna funkcija jer nije orijentirana logičkim postupkom prosudbe nego jednostavno onime što jest i trenutnim događanjima. Dok je ekstravertirani osjetni tip determiniran objektivnim utjecajem, introvertni se tip orijentira prema intenzitetu subjektivnog osjeta koji je izazvan objektivnim nadražajem, pritom je važno naglasiti da između subjekta i objekta ne postoji nikakva proporcijonalna veza. Subjektivni je čimbenik nesvjesno raspoloženje koje mijenja percepciju osjetila u svom izvoru, čime mu se oduzima karakter čisto objektivnog utjecaja. Subjektivna percepcija usmjerena je na značenje koje se drži predmeta, a ne na njegova fizička svojstva. Često se ostavlja dojam da učinak predmeta uopće ne prodire u subjekt. U ekstremnim slučajevima to može biti istina; subjekt više nije u stanju razlikovati stvarni objekt od subjektivne percepcije, ali obično je prividna ravnodušnost prema objektu sredstvo obrane, tipično za introvertirani stav, protiv upada ili utjecaja vanjskog svijeta. Budući da su razmišljanje i osjećaji također relativno nesvjesni, impresije vanjskog svijeta mogu se organizirati samo na arhaične načine.⁵⁴

„Ovaj utisak je utoliko točan koliko se subjektivni sadržaj koji vodi koji vodi porijeklo iz nesvjesnog utiskuje između subjekta i objekta i uništava utjecaj objekta. Ovo utiskivanje se može dogoditi s tolikom oštrinom da se dobiva utisak kao da se jedinka neposredno brani od objektivnih utjecaja. Ako je nesvjesno samo malo pojačano, onda subjektovo sudjelovanje osjeta postaje živo u tolikoj mjeri da gotovo sasvim prekriva utjecaj objekta. Iz toga, s jedne strane, nastaje za objekat osjećanje potpuna oduzimanja vrijednosti, a s druge strane, za subjekat iluzionarno shvaćanje stvarnosti, koje samo u bolesnim slučajevima ide dotle da jedinka nije više kadra da oravi razliku između stvarnoga objekta i subjektivnoga opažanja.”⁵⁵

52 Ibid, 425.

53 Ibid, 426.

54 Ibid, 431-433.

55 Ibid, 432.

Budući da su prilagođeni ovdje i sada, oni imaju najveću poteškoću zamisliti što bi moglo biti i mogućnosti koje su prirodno područje intuitivnog. Sve dok se tip senzacije ne drži previše podalje od objekta, piše Jung: nesvjesna intuicija djeluje kao blagotvorna kompenzacija za malo fantastični i lakovjernosti skloni stav svijesti.”⁵⁶

Intuicija je, poput osjeta, iracionalna funkcija percepcije orijentirana na nefizičku realnost s presudnim subjektivnim čimbenikom, a usmjerena na sadržaj nesvjesnog. Iako je mogu stimulirati vanjski objekti, ona se ne bavi vanjskim mogućnostima, već onim što je vanjski objekt uzrokovao u njoj samoj. Introvertirani intuitivni tip, poput ekstravertiranog intuitivnog, ima sposobnost da vidi budućnost, odnosno potencijalno moguće situacije. Razlika od ekstravertirane intuicije je da je introvertna intuicija uzrokovana iznutra, te Jung navodi da su takvi tipovi u prošlosti predstavljali vidovnjake, proroke, pjesnike, umjetnike. Prema Jungu, ekstravertirani tipovi bi rekli da stvarnost ne postoji za njih, već se predaju sanjarijama.⁵⁷

„Intuicija u introvertnome stavu upravlja se na unutrašnje objekte, kao što bi se s pravom mogli označiti elementi nesvjesnoga. Unutrašnji objekti pojavljuju se intuitivnom opažanju kao subjektivne slike stvari, na koje čovjek ne može nailaziti u vanjskom iskustvu, nego one sačinjavaju sadržaje nesvjesnoga, u krajnjoj liniji kolektivnog nesvjesnoga. (...) Kao osjet, tako i intuicija ima svoga subjektivnoga činioca, koji se u ekstravertiranoj intuiciji prigušuje koliko je god moguće, ali u introvertnoj postaje mjerodavna veličina. Iako introvertna intuicija može dobiti poticaj od vanjskih objekata, ona se ipak ne zadržava kod vanjskih mogućnosti, nego kod onoga što je vanjskim predmetima unutra izazvano. (...)”⁵⁸

Ekstremni introvertirani intuitivni potiskuje obje funkcije prosuđivanja, razmišljanja i osjećaja, ali ponajviše osjet predmeta što daje kompenzacijski ekstravertirani osjet arhaične prirode:

„Introvertni intuitivac najviše potiskuje osjet objekta. Time je obilježeno njegovo nesvjesno. U nesvjesnom stoji kompenzatorna ekstravertna osjetna funkcija arhaičnoga karaktera, stoga bi se nesvjesna ličnost najprije mogla opisati ekstravertiran osjeti tip, niže, primitivne vrste.”⁵⁹

56 Ibid, 434.

57 Ibid, 437.

58 Ibid, 434-436.

59 Ibid, 439.

Jungov je model tipološki sustav osobnosti i predstavlja tipičan primjer sustava osobnosti koji pokazuje ono što je slično i različito među ljudima. Jedinstven je po svojim parametrima: dva stava i četiri funkcije. Ono što ne pokazuje, ne može pokazati a ni ne pokušava, jest jedinstvenost pojedinca, dakle ne postoji čisti tip. Kao što je ranije spomenuto, Jung upozorava da pokušaj usmjeravanja pojedinca na pojedinu osobnost nije ono što ova teorija nalaže nego je svatko konglomeracija primjene stavova i funkcija umrežena s osobnim iskustvima:

„Nadam se da iz mojih opisa tipova nitko neće izvući zaključak da ja mislim da su četiri ili osam tipova koje opisujem svi koji se uopće pojavljuju. To bi bio nesporazum. Ja, naime, nikako ne sumnjam u to da se stavovi koji se pojavljuju mogu opisivati i s drugih stanovišta. (...) ali ma šta se uzimalo kao mjerilo za postavljanje tipova, uspoređivanje različitih formi habitualnih stavova vodit će postavljanju isto tako mnogo psiholoških tipova.”⁶⁰

3.3. Myers-Briggs doprinos i 16 tipova osobnosti

Myers i Briggs nadovezale su se na Jungove konstatacije koje su se odnosile na način na koji je Jung vjerovao da djeluju funkcije. Proširili su Jungov model dodavanjem dihotomije J-P, odnosno izbora između prosudbenog i perceptivnog stava kao načina života i metode suočavanja sa svijetom oko nas, čineći tako eksplicitnim jedan aspekt teorije koja je bila implicitna, ali nerazvijena u Jungovom modelu. Prepoznavanje i razvoj karaktera JP dihotomije glavni je doprinos Myers-Briggs teoriji psiholoških tipova. Myers-Briggs nadovezale su se na Jungov opis pomoćne funkcije koja je podržavala i nadopunjavala dominantnu funkciju u svakom tipu.

Dodatak JP dihotomije u *MBTI* identificirao je dominantne i pomoćne funkcije za svaki tip. Koristi se zajedno s dihotomijom E-I kako bi se utvrdilo koja je od dvije preferirane funkcije dominantna, a koja pomoćna. Tako je Jungov model doraden na način da opisuje šesnaest različitih tipova osobnosti: *INTJ, ENTJ, INTP, ENTP, ISTJ, ESTJ, ISTP, ESTP, INFJ, ENFJ, INFP, ENFP, ISFJ, ESFJ, ISFP, ESFP*. Dihtomija J-P ujedno opisuje prepoznatljive stavove ili orijentacije prema vanjskom svijetu. Percepcija uključuje sve načine opažanja stvari, ljudi, događaja ili ideja. Također,

60 Ibid, 530.

uključuje sve načine donošenja zaključaka o onome što je opaženo; procjenu, odabir, donošenje odluka i reakcije nakon prepoznavanja podražaja.

U bilo kojoj novoj aktivnosti uobičajeno je prvo upotrijebiti opažajnu funkciju (S ili N) za promatranje ili zauzimanje situacije, nakon čega slijedi upotreba funkcija prosudbe (T ili F) za odlučivanje o odgovarajućoj radnji. Briggs je opisala da ljudi koji koriste percipitivne funkcije radije nastavljaju s prikupljanjem što više informacija iz što više stajališta prije nego što donesu odluku, odnosno da preferiraju ostati duže u stavu promatranja jer im je to ugodnije i prirodnije. Osobe prosudbenog stava brže se kreću kroz percipitivne funkcije kako bi donijeli zaključke jer više preferiraju kada se razvije plan ili kada se donese odluka, odnosno kada imaju situaciju pod svojom kontrolom. Dakle, osoba koja više „voli“ koristiti postupak prosudbe (J) obično koristi mišljenje (Ti/Te) ili osjećanje (Fi/Fe) ispred percipitivnih funkcija, a osoba koja preferira postupak percipiranja (P), radije se služi osjetom (Si/Se) ili intuicijom (Ni/Ne) kao dominantnim funkcijama u suočavanju s vanjskim svijetom. Naravno, oba stava se koriste, i percepcija i prosuđivanje, da bi uopće preživjeli u svijetu kakvim ga poznajemo, no ne možemo oba koristiti istovremeno, što uzrokuje izmjenu percipitivnih i prosudbenih stavova. Većina ljudi preferira jedan stav u odnosu na drugi te ga, u skladu s tim, češće primjenjuje.⁶¹

Tip s četiri slova ima hijerarhiju funkcija prema teoriji „dinamike tipa“. Četiri slova tipa prikazuju redosljed preferencija. Prvo slovo pokazuje preferenciju za ekstravertirani (E) ili introvertirani (I) stav energije. Drugo slovo se odnosi na sklonost osjetilne (S) ili intuitivne (N) percepcije. Treće slovo je pokazatelj preferencije za mišljenje (T) ili osjećanje (F), te posljednje, četvrto slovo označava preferiranje prosudbenog (J) ili percipirajućeg (P) stava prema vanjskom, ekstravertiranom svijetu. Teorija postulira specifične dinamičke odnose među navedenim preferencijama. Za svaki je tip jedan proces vodeći ili dominantan, a drugi postupak služi kao pomoćni proces koji osigurava ravnotežu osobnosti. To znači da bilo koja od četiri funkcije može biti dominantna, to jest, ona koja zapovijeda najvećom količinom svjesne energije i određuje stupanj svijesti ostale tri. Na primjer, ako je osjet dominantan, a funkcija najsvjesnija i suprotna, intuicija će biti najmanje svjesna, a mišljenje i osjećanje će biti negdje između osjeta i intuicije u raspoloživoj energiji. Isti princip vrijedi kada intuicija, mišljenje ili osjećanje imaju najveći udio

61 I. Briggs Myers, M. H. McCaulley, N. L. Quenk, A. L. Hammer, *MBTI Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*, Consulting Psychologists Press, 1998. 2-15.

svjesne energije. Svaki tip ima svoj obrazac dominantnih i pomoćnih procesa i stavova u kojima se ovi uobičajeno koriste.⁶²

Hijerarhija funkcija može se identificirati na sljedeći način. Prvi je korak pogledati posljednje slovo tipa, je li ono J ili P, što govori je li funkcija prosudbe (T ili F) ili funkcija percepcije (S ili N) introvertirana ili ekstrovertirana u tom tipu. Na primjer, za ESTJ, J pokazuje da je funkcija prosudbe ekstrovertirana. Također, dominantna funkcija prosudbe koju preferira ESTJ je mišljenje. J dakle, za ESTJ ukazuje na mišljenje u ekstraverziji kao dominantnoj funkciji. Kao podsjetnik služi malo E pored T - *EST_eJ*.

Kao što je Jung već naglasio, ako je u dinamici tipova jedna funkcija ekstrovertirana, druga funkcija je introvertirana i obrnuto. Ako je za ESTJ T ekstrovertirana funkcija, za preostalo slovo S osjet je introvertirana funkcija. Možemo to napisati na ovaj način: *ES₁T_eJ*. Za završetak dinamike ESTJ-a, treba obratiti pozornost i na dvije vrste slova koja se ne pojavljuju u tipovima – N i F. Jedno od njih označava tercijalnu, a drugo inferiornu funkciju. Potrebna su dva jednostavna pravila: tercijalna funkcija je suprotna sekundarnoj funkciji, a inferiorna funkcija je suprotna dominantnoj funkciji. Stoga je za ESTJ, N (intuition) tercijalna funkcija i pretvorena u ekstrovertiranu intuiciju, isto kao i funkcija F (feeling), inferiorna funkcija koja uzima stav suprotan dominantnoj funkciji, introvertno osjećanje. Dakle, ESTJ ima sljedeću hijerarhiju funkcija: dominantna u ekstrovertiranom mišljenju, sekundarna u introvertiranom osjetu, tercijalna u ekstrovertiranoj intuiciji i inferiorna funkcija u introvertiranom osjećaju.⁶³

Opisivanje i analiza svakog tipa od navedenih šesnaest bilo bi suvišno za ovako relativno kratak format, s obzirom na veoma iscrpnu interpretaciju funkcija svakog pojedinačnog tipa. Također, treba uzeti u obzir da je cijela doktrina tipova nastala pod pretpotavkom dobro funkcionirajućih i razvijenih funkcija koje tvore arhetipove. Ono o čemu će biti govora u sljedećem poglavlju, odnosit će se na atipične forme funkcija koje odudaraju od uobičajnih zdravih i razvijenih tipova. Prema Jungu, tip je od rođenja uvjetovan, ali je sklon promjeni u odnosu na okolinske stresore. Kao što je već spomenuto, na nečiji tip mogu utjecati socijalni i kulturni učinci te faza razvoja u kojem se nalazi. Ako osoba zbog zahtjeva okoline nije bila u mogućnosti razvijati svoje prirodne dominantne funkcije, nije slučaj da je, razvijajući manje dominantne funkcije, „promijenila” vlastiti odgovarajući tip, nego je da je bila primorana modificirati funkcije kako bi se

⁶² Ibid, 15-26.

⁶³ I.Briggs Myers, M. H.McCaulley, N. L.Quenk, A. L.Hammer, 1998. *MBTI Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*, Consulting Psychologists Press, 25-30.

prilagodila vanjskom okruženju. Jung napominje da se kroz kasnije faze života takve „anomalije” manifestiraju preko faza neuroze i psihoze, općenito, kroz razne oblike psihičkih poremećaja. Redosljed funkcija, što će nastavku rada biti detaljnije prikazano, može se promijeniti na više načina u smislu odudaranja od svojih arhetipova. Arhetipski sadržaj se, kako ga je Jung definirao, u prvom redu izražava kao metafora, odnosno simbol:

„Arhetip je simbolična formula, koja svagdje stupa u funkciju ili ondje gdje još nema nikakvih svjesnih pojmova, ili gdje takvi iz unutrašnjih ili vanjskih razloga uopće nisu mogući. Sadržaj kolektivnoga nesusvjesnoga zastupljeni su u svijesti kao izrazite sklonosti i shvaćanja. Jedinka ih redovno shvaća kao objektom uvjetovane – što je u osnovi uzev, pogrešno – jer oni proizlaze iz nesusvjesne strukture psihe i samo ih izaziva utjecaj objekta.”⁶⁴

Prema Jungu, dakle, kolektivno nesusvjesno sastoji se od arhetipova. Ono predstavlja sistem reakcija i načina razmišljanja koji određuju život pojedinca na nesusvjestan način. Ono je izvor instinkta jer arhetipovi su, jednostavno rečeno, forme koje instinkti preuzimaju. Arhetipovi su sistem spremnosti na akciju i reakciju, ali su u isto vrijeme slike i emocije. Dakle, svaki instinkt ima svoj arhetipski ekvivalent i svaki arhetip svoju instinktivnu bazu. Arhetip nije naslijeđena ideja, već naslijeđeni model psihičkog funkcioniranja. U tom kontekstu arhetip predstavlja obrazac ponašanja što je i njegov biološki aspekt što ga povezuje s načinom kako mozak funkcionira. Arhetip je „uklesan” u strukturu mozga i predstavlja psihički aspekt njegove strukture, odnosno možemo reći da je arhetip poveznica psihe i mozga. Novorođeno dijete nije *tabula rasa*, već je rođeno s umom koji u sebi ima potencijal razvoja kongitivnih funkcija. Mozak djeteta upija vanjske podražaje i sadrži specifičnu spremnost – obrazac na reakciju, a ta se spremnost bazira na arhetipu. Teorija postulira razvoj dobro funkcionirajućih dominantnih i primarnih funkcija. Međutim, kada teoriju arhetipova primijenimo u praksi, dolazimo do zaključka da tipovi generalno postoje u vrlo različitim stanjima razvoja. Primjerice, ako je pomoćna funkcija nerazvijena, osobi će nedostajati ravnoteža između prosudbe i percepcije, ali i između introverzije i ekstraverzije. Ako je dominantna funkcija također nerazvijena, tip će ispoljavati uglavnom slabe, nerazvijene funkcije. Neke razlike u tipu mogu odražavati uobičajene načine na koje osoba izražava aspekte manje poželjnih funkcija i stavova.⁶⁵

Po definiciji, psihološki tip neuredna je složenost koja pruža prvi korak prema razumijevanju sebe i drugih. Iako tip može biti duboka sila u načinu na koji doživljavamo život,

64 C. G. Jung, *Psihološki tipovi*, odabrana dela K. G. Juna, Matica Srpska, 1971, 410-411.

65 I. Briggs Myers with P. B. Myers, *Gifts Differing, Understanding Personality Type*, Davies-Black Publishing, Mountain View, California, 1980, 110-115.

ljudi nisu ni tipovi ni arhetipovi. Osobnost je složeni sustav razmjene energije koji se trajno kompenzira i uravnotežuje. Raspravljajući o vlastitim deskriptorima različitih tipova osobnosti, Jung je rekao:

„Svaki je pojedinac iznimka od pravila. Stoga se nikad ne može dati opis vrste, bez obzira koliko cjelovita bila, koja bi se odnosila na više pojedinaca, unatoč činjenici da na neke načine prikladno karakterizira tisuće drugih. Sukladnost je jedna strana čovjeka, jedinstvenost je druga”.⁶⁶

4. Pseudoznanstveni status određivanja tipova osobnosti

Psihološka procjena nije sinonim za psihološko testiranje, ali psihološki testovi obično čine glavni dio procesa procjene. Prema tome je valjanost (statistička valjanost i valjanost testa) MBTI-a, kao psihometrijskog instrumenta, bila, i još uvijek je, predmet brojnih kritika. U društvenoj se znanosti koriste četiri standarda za provjeru testova: jesu li kategorije pouzdane, valjane, neovisne i sveobuhvatne. Drugim riječima, da bi test bio psihometrički zdrav i klinički koristan potrebni su elementi koji vrijede za sve vrste psiholoških testova – standardizacija, pouzdanost, valjanost i norma.⁶⁷

Prva kritika usmjerena je na postojanje uvjerljive ili metodološki prikladne empirijske demonstracije dinamike tipa. McCrae i Costa argumentirali su kako ne postoji empirijski dokaz o postojanju kongitivnih funkcija:

„MBTI se nudi kao "indikator tipa" pod pretpostavkom da može klasificirati pojedince u 1 od 16 kvalitativno različitih tipova, nastalih kombinacijom četiriju dihotomnih preferencija. U nekim je aspektima valjanost ove tipologije središnje pitanje u ocjeni instrumenta. Ako se kvalitativno različiti tipovi ne mogu pokazati, tada je ili Jungova teorija pogrešna, ili je MBTI ne uspijeva adekvatno operirati. U nedostatku dokaza o tipologiji, instrument postaje tek niz ljestvica čije se informacije dihotomnim klasifikacijama, koje su postavljene, smanjuju, a ne povećavaju.”⁶⁸

66 C. G. Jung, *Psihološki tipovi*, odabrana dela K. G. Juna, Matica Srpska, 1971, 362.

67 S. O. Lilienfeld, S. J. Lynn, J. M. Lohr, *Science and Pseudoscience in Clinical Psychology*, The Guilford Press, New York, 2015, 44.

68 R. R. McCrae and Jr. Costa, T. Paul, *Reinterpreting the Myers-Briggs Type Indicator From the Perspective of the Five-Factor Model of Personality*, Gerontology Research Center National Institute on Aging, NIH, Article in *Journal of Personality*, 1989, 20.

U trećem izdanju Priručnika za MBTI⁶⁹ prepoznata je djelotvornost i time uravnotežena rasprava o istraživanju i empirijskog utemeljenja dinamike tipa. Međutim, autor J. H. Reynierse ističe kako je, unatoč svojoj važnosti za teoriju tipova, broj objavljenih studija o dinamici tipova ograničen i kako postoji malo empirijskih dokaza koji to potkrepljuju. Općenito kritizira Jungovu teoriju koja nije utemeljena na strogim empirijskim dokazima:

„Ranije spomenute Jungove izjave odražavaju Jungovo kliničko iskustvo i neprovjerena su zapažanja - nisu dokazi. Potrebne su rigorozne, sustavne studije kako bi se provjerila učinkovitost ovih izjava i validiralo ih. Općenite hipoteze koje se tiču dinamike tipova moraju biti jasno navedene kako bi se mogle provjeriti i opovrgnuti”.⁷⁰

Istraživanja pokazuju da postoje relativno ograničene informacije o predikativnoj valjanosti (mogu li se na temelju MBTI tipova osobnosti donositi točna predviđanja ili preferencije izbora obrazovanja i karijere, odnosno postoje li optimalne odluke o obrazovanju, karijeri ili zapošljavanju donesene na temelju podataka MBTI-a).⁷¹ Nadalje, istraživači su otkrili da rezultati ljestvice blizu graničnih vrijednosti često dovode do pogrešaka u klasifikaciji, što rezultira ponovljenim pokušajima promjene u postupcima bodovanja⁷²:

„Ukratko, razlike između kategorija s dva slova nisu tako oštre i jasne kao što bi se činilo. Budući da MBTI koristi apsolutnu shemu klasifikacije ljudi, moguće je da ljudi s relativno sličnim rezultatima budu označeni s mnogo različitih osobnosti.”⁷³

Što se tiče pouzdanosti, preferiraju se visoko pouzdani testovi jer bi trebali biti sigurni da ćemo dobiti isti rezultat svaki put kad mjerimo istu stvar. Ako test nije pouzdan, ne znamo jesu li promjene u ocjeni posljedica promjena u osobi koju mjerimo ili neke vrste pogreške u procesu

69 I. Briggs Myers, M. H. McCaulley, N. L. Quenk, A. L. Hammer, *MBTI Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*, Consulting Psychologists Press, 1998.

70 J. H. Reynierse, *The Case Against Type Dynamics*, *Journal of Psychological Type*, 2009, 6.
([https://www.capt.org/jpt/pdfFiles/JPT_\(2009\)_69.01.pdf](https://www.capt.org/jpt/pdfFiles/JPT_(2009)_69.01.pdf)), posljednji pristup 15.10.2020.)

71 S. O. Lilienfeld, S. J. Lynn, J. M. Lohr, *Science and Pseudoscience in Clinical Psychology*, The Guilford Press, New York, 2015. 68.

72 Ibid 67.

73 Adam Grant Ph.D, *Goodbye to MBTI, the Fad That Won't Die*, *Psychology Today*,
(<https://www.psychologytoday.com/intl/blog/give-and-take/201309/goodbye-mbti-the-fad-won-t-die>), posljednji pristup 15.10.2020.)

testiranja. Kritika o nepouzdanosti MBTI-a tiče se istraživanja koje u kratkom vremenskom rasponu daje nedosljedne rezultate⁷⁴:

„Budući da se za tip kaže da je stalna karakteristika, očekivali bismo da se osobnost ljudi neće mijenjati prekovremeno. Nekoliko studija, međutim, pokazuje da će čak i kada je interval ponovnog ispitivanja kratak (npr. 5 tjedana), čak 50 posto ljudi biti razvrstano u drugu vrstu tipa.”⁷⁵

Drugi izvor o pouzdanosti testova Myers-Briggs navodi:

„Rezultati MBTI preferencija imaju prihvatljive razine unutarnje konzistentnosti i pouzdanosti testiranja i ponovnog ispitivanja; međutim, mnogo je manje dokaza o pouzdanosti 16 vrsta. Ovo je kritično pitanje, jer se sva tumačenja temelje na tipu ispitanika, a ne na rezultatima kontinuiranih varijabli.”⁷⁶

Jedan od aspekata MBTI-ja koji je dobio veliku pozornost u literaturi je valjanost testa kao mjere osobnosti. Koristeći niz analitičkih postupaka, uključujući istraživačku faktorsku analizu, potvrdnu faktorsku analizu i klaster analizu, istraživači su općenito utvrdili da je: promatrana faktorska struktura MBTI u skladu s hipotetskom sklonosti osobnosti, ali često manja od optimalne razine i da je podudarnost niska između hipotetskih tipova osobnosti i stvarnih podataka o ispitivanju.⁷⁷

Posljednja kritika usmjerena je na jedan od ključnih elemenata koji nedostaje MBTI-u u odnosu na *Velikih Pet*, a to je ono što psiholozi ličnosti nazivaju emocionalnom stabilnošću nasuprot reaktivnosti, odnosno tendencijom da ostanu mirni i sabrani pod stresom ili pritiskom. Naglašavaju kako je to jedan od najvažnijih prediktora pojedinačnih i grupnih obrazaca mišljenja, osjećaja i djelovanja pojedinca, pa u skladu s tim predstavlja nedostatak teorije tipova osobnosti.⁷⁸

74 Adam Grant Ph.D, *Goodbye to MBTI, the Fad That Won't Die*, Psychology Today,

(<<https://www.psychologytoday.com/intl/blog/give-and-take/201309/goodbye-mbti-the-fad-won-t-die>>, posljednji pristup 15.10.2020.)

75 D. J. Pittenger, *Measuring the MBTI...And Coming Up Short*, Journal of Career Planning and Employment, 1993, 3.

(<<https://jobtalk.indiana.edu/HRMWebsite/hrm/articles/develop/mbti.pdf>>, posljednji pristup 15.10.2020.)

76 S. O. Lilienfeld, S. J. Lynn, J. M. Lohr, *Science and Pseudoscience in Clinical Psychology*, The Guilford Press, New York, 2015, 67.

77 Ibid 68.

78 Adam Grant Ph.D, *Goodbye to MBTI, the Fad That Won't Die*, Psychology Today,

(<<https://www.psychologytoday.com/intl/blog/give-and-take/201309/goodbye-mbti-the-fad-won-t-die>>, posljednji pristup 15.10.2020.)

Najuočljiviji je nedostatak faktora neurotičnosti u MBTI-u. Njegova odsutnost je osnovno razumljiva u dvije točke; emocionalna nestabilnost naspram prilagodbe nije ušla u Jungove definicije tipova, i drugo, autori testa su očito bili filozofski posvećeni položaju koji su svaku vrstu vidjeli kao jednakovrijednu i pozitivnu.⁷⁹

Sljedeće poglavlje će pokazati kako MBTI teorija ima prostora za daljni razvoj ispitivanje funkcija u nestabilnom i stresnom stanju kroz postojanje atipikuma što nedostajali faktor neurotizma eliminira pod postojeću kritiku.

5. Atipikumi

Atipikume smo definirali kao atipični položaj kongitivnih funkcija u odnosu na standardni Jungovski model tipologije koji se temelji na preferencijalnim ili uobičajenim načinima funkcioniranja. Sustav kongitivnih funkcija, čija je svrha percipiranje i procesuiranje informacija, općenito je složen i kompleksan vodič za razumijevanje psihe i uma, osobito kada uzmemo u obzir činjenicu mogućeg mijenjanja poretka u uobičajenom redosljedu funkcija. Bogatstvo tipa je ta dinamična interakcija preferencija. Preferencije su nerazdvojeni procesi koji zajedno čine cjelinu, na isti način na koji su naša osjetila, u interakciji sa stvorenim iskustvom, različita. Zbog ove međusobne igre i složenosti, svako ponašanje neke osobe nije uzrokovano jednim unutarnjim čimbenikom, nego je ponašanje izraz interakcijskih čimbenika u koegzistenciji s mentalnim funkcijama.⁸⁰ Standardna uporaba teorije psihološkog tipa uglavnom se fokusira na svjesni dio psihe; ega, i na identificiranje preferencija pojedinca. Inferiorni ili nerazvijeni stav i funkcije su dio one strane nas samih koju je Jung nazvao *sjenom* ili *shadow* stranom ličnosti. Dok se ego, kao dominantni kompleks svijesti, povezuje s aspektima sebe koji su manje ili više poznati kao *ja*, sjena se sastoji od karakteristika ličnosti koje nisu dio nečijeg uobičajenog načina postojanja u svijetu, a samim time i osjećaja kojeg povezujemo s osobnim identitetom, o čemu će više riječi biti u

79 R. R. McCrae and Jr. Costa, T. Paul, *Reinterpreting the Myers-Briggs Type Indicator From the Perspective of the Five-Factor Model of Personality*, Gerontology Research Center National Institute on Aging, NIH, Article in Journal of Personality, 1989, 36.

80 R. R. Pearman, S. C. Albritton, *I'm not Crazy, I'm Just Not You*, The Real Meaning of the 16 Personality Types, Davies-Black Publishing, Mountain View, California, 1997, 24.

sljedećim rečenicama. Jungova teorija psiholoških tipova samo je mali dio cijelog njegovog opusa, no ipak je jedan od njegovih najvažnijih doprinosa modernoj psihologiji. Prije pregleda atipičnih varijanti funkcija koje su, dakle, inkorporirane kroz svjesni i nesvjesni aspekt svijesti, potrebno je interpretirati pojmove poput ega, persone, nesvjesnog i *sjene* te sebstva, onako kako ih je definirao Jung.

Psiha je, prema Jungovskoj psihologiji, ukupna osobnost kroz koju psihička energija kontinuirano teče u raznim smjerovima; unutarnja prema vanjskoj, svjesna prema nesvjesnoj. Dinamično kretanje ove energije rezultat je sukoba i napetosti prisutnih unutar psihe. Jung je psihi smatrao entitetom koji djeluje prema principu suprotnosti i naglasio je dualnost svojstvenu ljudima. Usto je vjerovao da psiha djeluje prema nekim temeljnim zakonima fizike; principi ekvivalencije i entropije. To znači da će svaka potrošena energija u jednom smjeru donijeti približno istu količinu energije u suprotnom smjeru, odnosno za svako djelovanje postoji suprotna i jednaka reakcija, i da će svi psihički procesi, koji su izvan ravnoteže, stalno tražiti, ali nikad neće postići ravnotežu.⁸¹

Ego je prema Jungu središte polje svijesti i važan aspekt psihe, često opisivani i kao sila objedinjavanja unutar psihe. Teoretski, kada se rodimo, osobnost je cjelovita, nediferencirana i puna potencijala. Kako se razvijamo, ona se počinje odvajati i postaje diferencirana; ego se razvija i postaje svjestan kada počinjemo imati osjećaj vlastitog *ja*, a u međuvremenu se neki dijelovi cijelog *ja* odvajaju od svjesnog ega i odlaze u nesvjesno. To rezultira time da pojedinci imaju svjesnu ego sliku o tome tko su i kakvi su, te nesvjesni dio ega, koji sadrži aspekte sebe kojih nisu svjesni i s kojima se ne bi mogli poistovjetiti. Ego je posebno važan u odnosu na tip, jer je izvor našeg svjesnog identiteta; tko smo, što volimo i ne volimo, kakvi preferiramo biti itd. Kad se od osobe zatraži da opiše samu sebe, obično opisuje one osobine i ono što je u njezinom svjesnom egu. Tu se očituje identifikacija pojedinca s pozitivnim aspektima („darovima“) preferencija funkcije tipa. Premda je većina ega u svjesnom dijelu psihe, dio ega je nesvjestan i leži u „sjeni“. To objašnjava dijelove nas samih ili osobine ličnosti kojih možda nismo svjesni, ali kad ih vidimo kod drugih, osuđujemo ih i kritiziramo (egov obrambeni mehanizam projekcije). Nepoželjne funkcije također postoje u egu i teoretski su smještene na periferiji nesvjesnog. To se konkretno može primjetiti kada je svjesni ego ili slika o sebi, pokretačka snaga osobnosti pojedinca i jedini aspekt njihovog *ja*

81 S. H. Read, M. Fordham., G. Adler, W. McGuire, *Structure And Dynamics of the Psyche*. The Collected Work of C.C.Jung, Princeton University Press, New York, 1960, 29-50.

kojega je on svjestan, te svjesno ili nesvjesno mora braniti osjećaj sebe, što rezultira problematičnim ponašanjem, širokoj upotrebi mehanizama obrane ega i unutarnjom napetošću.⁸²

Dio ega koji je okrenut prema vanjskom svijetu jest persona. Riječ „persona” izvorno potječe od latinskog, a odnosi se na kazališnu masku. Jung ju je koristio za opisivanje maske koju nosimo kako bismo komunicirali s drugima u skladu s očekivanjima, društvenom konvencijom i unutarnjim motivacijama. Persona je važan dio osobnosti za poticanje integracije u društvu jer pomaže pojedincu da prilagodi svoju osobnost u skladu s različitim okruženjima. Mentalno zdrava osoba je prilagodba stvarne, autentične osobnosti pojedinca. Kada pojedinac ima poteškoća u identificiranju svojih preferencija, znači da se najčešće prilagođava obama stava prema vanjskom okruženju. To može biti posljedica njegove nesposobnosti razlikovanja svog temeljnog ega i persone. Identifikacija s personom može biti posljedica privikavanja, društvenih pritisaka, utjecaja iz djetinjstva, obrambenog mehanizma ili bilo čega drugoga što bi pojedincu dalo poruku koja ukazuje da je karakter persone poželjniji ili prihvatljiviji način ponašanja. Persona može imati veze s arhetipovima putem kolektivnog nesvjesnog, a mi se možemo ponašati na određeni način ili uklopiti u određene uloge u skladu s arhetipskim očekivanjima. U tipično razvijenoj psihi, ego prepoznaje dominantnu sklonost kao „ispravan“ način postojanja u svijetu, a inferiorna se funkcija smatra pogrešnom ili nepoželjnom. Ovo se tumači kao često stanje u kojem se pojedinci nalaze kad nisu poduzeli napor osobnog razvoja ili samorefleksije ili kada su njihove prirodne sklonosti odobrene ili korisne u njihovom životu. Ovaj nedostatak uvažavanja i integracije suprotnog stila rezultira jednostranošću i ozbiljnom neravnotežom unutar psihe. S druge strane, pojedinac, čije se preferencije ne uklapaju ili su neprihvatljive, na primjer zbog obitelji, radne uloge ili okoline, može imati i svoju inferiornu funkciju kao personu. Međutim, to će se dalje filtrirati preko prirodnih preferencija do vanjskog svijeta i stoga se mogu učiniti neobičnim, neskladnim ili lažnim. Jedan od pokazatelja preuzimanja uloge persone je i diskrepancija između pravog tipa osobe i tipa osobe na temelju testa samoprocjene.⁸³

Kao što je prethodno spomenuto, kad se ego i persona razvijaju, odnosno kad se određene poželjne karakteristike jastva ispoljavaju na svjesnoj razini, drugi aspekti sebe padaju u nesvjesno. U Jungovom modelu psihe, i u psihodinamskoj psihologiji općenito, nesvjesno se često prikazuje kao mnogo veće od svjesnog područja. U Jungovom modelu nesvjesno ima dva područja, no granice između njih nisu definirane. Riječ je o osobno nesvjesnom i kolektivno nesvjesnom. Osobno

82 Jung, C.G. *Aion: Researches into the Phenomenology of the self*, Bollingen foundation, New York, 1959, 3-7.

83 Jung, C.G. *Two Essays on Analytical Psychology*, Bollingen foundation, London, 1953, 375-380.

nesvjesno graniči sa svjesnim dijelom psihe i djelomično pokriva ego. Sadrži zaboravljena ili nezamijećena iskustva koja se ne dovode u svjesnu svijest, jer im je ili iz nekog razloga nedostajao intenzitet ili značaj, ili su na neki način bila neugodna i ego se branio da ih ne osvijesti. Prema Jungu, kolektivno nesusvjesno boravi u dubokom nesusvjesnom i skladište je sjećanja i stavova iz našeg postojanja. Sastoji se od naslijeđenih instinkta i arhetipova koji često mogu utjecati na naša uvjerenja, očekivanja i ponašanje. *Sjena* predstavlja nerazvijeni, nesusvjesni i inferiorni dio naše psihe. Aspekti osobnog nesusvjesnog, koji doprinose sjeni, odbačena su iskustva ili impulsi, naše nepoželjne funkcije i negativni aspekti našeg ega i ličnosti. Prema Jungovoj teoriji, svaki ego ima *sjenu*, koja je suprotna od persone jer sadrži aspekte osobnosti pojedinca s kojima ne bi željeli da ih drugi povezuju ili vide ili koju poriču sami sebi. Budući da je nesusvjestan, ego ne doživljava sadržaj njegove sjene, već je projicira na druge. Projekcija je jedan od glavnih ego obrambenih mehanizama, koje je prvi eksplicitno iznio Freud, a Jung priznao. Projekcija je, dakle, pripisivanje vlastitih nepoželjnih karakteristika drugoj osobi. Te karakteristike mogu biti nepoželjni aspekti preferencija vlastitog tipa, neželje funkcije ili bilo koji drugi aspekti nesusvjesnog.⁸⁴

Sebstvo se razlikuje od ega i može se smatrati konačnim ciljem težnje naše psihe za ravnotežom i integracijom. Po rođenju smo cjelovita bića bez ega, *sjene* ili ličnosti, odnosno jedinstvo osobe u cjelini, što je istovjetno sa sebstvom. Tijekom našeg razvoja razvija se naš ego i druge psihičke strukture, što rezultira podjelama i, kako je gore opisano, raspadanjem naše psihe. Iako bi bilo gotovo nemoguće vratiti se ponovno u ovo čisto stanje, Jung je iznio ideje o pokušaju reintegracije psihe. Proces psihološkog razvoja koji je Jung nazivao *individuacijom* uključuje odvajanje od osobe (postajanje svjesnim da to nije istinsko ja) i svjesno asimiliranje *sjene* u psihu. Naime, sposobnost prepoznavanja ličnosti i sjene zahtijeva odgovarajuću snagu ega jer uključuje i sposobnost življenja s rezultirajućom psihološkom napetošću. Individuacija vodi rješavanju naših unutarnjih sukoba i identificiranju s egom. To ne znači da gubimo osobnost ili osjećaj jastva, već da nas on ne inhibira ili ograničava. Napredak prema integraciji i otkrivanju sebstva često se može vidjeti kod ljudi tijekom razdoblja koje je Jung nazvao *srednja dob*, kada postaju otvoreniji za druge aspekte njihove osobnosti, ideja i iskustava koji bi prethodno bili u sukobu s njihovim egom ili slikom o sebi. Samim time za neke se razvoj sebstva doživljava kao duhovno putovanje koje se karakterizira doživljavanjem osjećaja mira u sebi i osjećaja povezanosti sa svim drugim ljudima i svim aspektima univerzuma. Ukratko, većina aspekata psihe važna je za dublje razumijevanje nečijeg psihološkog tipa i stavljanje tipa u kontekst. Djelovanje psihe u cjelini, dinamika energije i težnja za ravnotežom mogu pomoći istražiti *problem suprotnosti* unutar pojedinca kao i *problem*

84 Jung, C.G. *Aion: Researches into the Phenomenology of the self*, Bollingen foundation, New York, 1959, 8-10.

razlika; ključni dio Jungove teorije osobnosti. Preferencije leže unutar ega, ali dio tih preferencija može biti u *sjeni* ega, a stjecanje svijesti o tim aspektima ključno je za osobni razvoj. Moglo bi se tvrditi da bi, u kontekstu Jungove psihe, pokušaj povezivanja s instinskim sebstvom bio cilj osobnog razvoja i rasta.⁸⁵

Ono što nedostaje MBTI teoriji tipova, bilo da se radi o neurotizmu, ravnoteži, emocionalnoj inteligenciji, psihološkom zdravlju ili samosvijesti, može se pronaći upravo u Jungovom izvornom radu o funkcijama koji, kao što je prikazano, obuhvaća *svjesni* i *nesvjesni* dio psihe. Trenutne primjene Myres-Briggsa najčešće se koriste za maksimiziranje snaga funkcija kod pojedinca i fokusiranje na pozitivne strane. Za rad na sebi, koji se više usredotočuje na razvojni, odnosno transformacijski proces, potrebno je potražiti blokatore, okidače za negativna ponašanja i *zamke* kojima je osoba sklona; prekomjerno iskorištavanje željene funkcije i neadekvatna zanemarujuća upotreba neželjenih funkcija. Inferiorna funkcija može izaći iz nespvesnog za vrijeme stresa ili kada je pojedinac maksimizirao dominantnu funkciju. Na primjer, za vrijeme stresa ulažemo više energije u svoje preferirane funkcije, gurajući nepoželjne funkcije dalje u nespvesno, čime postaju polarizirane. Na kraju, pod ekstremnim ili dugotrajnim stresom, svjesna energija se troši, a potencijalna energija koja se nakupila u inferiornoj (a ponekad i terciarnoj) funkciji uzrokuje da inferiorna funkcija izbije u svjesno područje, što rezultira time da osoba više nije pod kontrolom svoje inferiorne funkcije. Inferiorna je funkcija izvan svjesne kontrole i po svojoj je prirodi nerazvijena i primitivna. Stoga će ponašanje pojedinca biti neprilagođeno ili neproduktivno za razliku od njihovog uobičajenog. Ipak, to je mehanizam koji psiha koristi za sprječavanje potpune psihoze.⁸⁶

S obzirom na kompleksnost psihe i svih njezinih domena, te psihičkih sadržaja kao trajnih konstelacija koje vuku porijeklo iz kolektivnog nespvesnog, detektirati preferirane funkcije je, od onih manje poželjnih, malo reći složen zadatak. Funkcije bi trebalo gledati na način kako ih je Jung promatrao; kao dinamiku suprotstavljenih energija koje se međusobno privlače odnosno odbijaju, to jest kao stalnu interakciju između svjesnog i nespvesnog gradeći na taj način jedinstvenu osobnost pojedinca. U tom kontekstu rezultati dobiveni na temelju Myers-Briggs testova nisu najbolji pokazatelj pravog omjera funkcija jer ne pokazuju izgled funkcija koji bi odudarao od prototipa šesnaest tipova osobnosti, a kod mnogih ljudi je upravo to slučaj, ako ne i kod većine. Ono što IDR labs može mjeriti u odnosu na ostale MBTI testove pokazatelj je postotka korištenja svake od osam

85 Jung, C.G. *Aion: Researches into the Phenomenology of the self*, Bollingen foundation, New York, 1959, 23-35.

86 A. Bennet, *The Shadows of Type Psychological Type Through Seven Levels of Development*, Lulu, 2010, 24-25.

funkcija s približnom procjenom jednog ili dva tipa osobnosti koji bi se uklopio u dobiveni raspored funkcija. Rezultati, dakle, ne pokazuju određeni tip osobnosti, već u kojem stupnju koje funkcije pojedinac najviše koristi. To je ono što je bitno i može biti korisno u razumijevanju vlastitih funkcija, kako ih koristimo i na što bi trebali više obraćati pozornost. Upravo zbog toga Jungova teorija postaje poprilično zanimljiva, ne zbog pokušaja svrstavanja pojedinca u određeni kalup osobnosti, već zbog dubljeg poznavanja samih sebe preko modela funkcija za koje možemo reći da su reinterpetacija svjesnog i nesvjesnog dijela psihe koje su konstatno u interakciji – s ciljem postizanja njihovog međusobnog balansa. Na taj je način teorija kongitivnih funkcija proširena na sustav mogućih atipikuma, što će biti prikazano kroz koncizan pregled atipičnih primjera poretka funkcija i što bi takav poredak implicirao. Drugim riječima, atipikumi podrazumijevaju razne omjere korištenja preferiranih i manje preferiranih funkcija u smislu da ne mora biti tako da su dominantna i sekundarna funkcija međusobno suprotstavljenog stava (introvertirani i ekstrovertirani stav), što jednako vrijedi i za tercijalnu i inferiornu funkciju. Primjerice, osoba koja arhetipski odgovara tipu INFP, odudara od svog uobičajenog poretka funkcija, ako je njezina inferiorna funkcija Ti umjesto Te, što znači da je njezina *sjena* funkcije Te izašla na vidjelo, takozvana *demon* funkcija, i udaljila je od njezinog tipičnog poretka. Naravno, može biti kombinacija funkcija takva da je teško reći o kojem se tipu radi, ali obično su odudaranja dovoljno smisljena da se može naslutiti kakav se arhetip krije iza neobičnog poretka funkcija. Dapače, odudaranja imaju ponavljajuće obrasce pojavljivanja, što će nadalje biti prikazano.

Svakoj osobi potrebne su sve funkcije kako bi vodila kvalitetan i ispunjen život; što znači upotreba svih osam funkcija bez obzira jesu li prisutne na svjesnoj ili nesvjesnoj razini. Osjet (Se/Si) i osjećaj (Fe/Fi) primitivne su funkcije koje dijelimo sa životinjama u odnosu na intuiciju i mišljenje. Ekstrovertirani osjet omogućuje nam da putem vlastitih osjetila spoznamo svijet, da reagiramo i postupamo sukladno onome što se zbiva oko nas. Introvertirani osjet pohranjuje sjećanja u našu memoriju na temelju stečenih iskustava ekstrovertiranog osjeta. Pomoću introvertiranog osjećaja (Fi) imamo uvid u vlastite vrijednosti, želje, *snove*, osjećaje i mentalna stanja. Ekstravertirani osjećaj (Fe), koji vrijednosti temelji u korelaciji s drugima, ima poriv pridonositi zajednici i biti dio nje. Intucija (Ni/Ne) je zaslužna za bilo kakvo planiranje u budućnosti i sagledavanje šire slike (Ni), jednako kao i za kreiranje, odnosno osmišljavanje novih mogućnosti i pretpostavki (Ne). Mišljenje (Ti, Te) je racionalna funkcija koja nas odvaja od drugih bića svojom objektivnošću, nepristranošću i logikom temeljenom na činjenicama, a ne na osjećajima. Kada je usmjeren na vanjski svijet, ekstrovertiran (Te) je, a na unutarnji svijet i vlastite razloge je introvertiran (Ti). Dakle, svaka od funkcija ima jasnu i određenu primjenu te sukladno tome čini neizostavan faktor životne ravnoteže. Već je ranije opisano što znači *sjena* u kontekstu psihe i

nesvjesnog i što bi značilo kada osoba padne pod njezin utjecaj. Utjecaj nesvjesnoga je ponekad nelagodan, ali je, dakle neizbježan proces koji nam omogućuje da odgovorimo na nepredvidive životne izazove. S druge strane, kada nesvjesne funkcije preuzmu glavnu ulogu, obično se povezuje s razdobljem krize, a njezinim prestankom preferirane se funkcije vraćaju u normalu sa osvješćenijim utjecajem nesvjesnog na psihu.

Primjer Atipikuma tipa 1 je sljedeći redoslijed funkcija: Ni ,Ti ,Fi, Si u kojemu su sve četiri funkcije u introvertnom stavu. Atipikum sugerira da je osoba ili INTJ ili ENTP, s dvije dominantne *shadow* funkcije. Da je osoba INTJ ukazuju dominantna Ni i tercijalna Fi funkcija koje su u introvertnom stavu. Uobičajeni raspored funkcija INTJ je Ni, Te, Fi, Se, a atipikum tipa 1 ukazuje da je osoba upotrijebila ekstrvertirano mišljenje kao sekundarnu funkciju umjesto introvertnog, jednako kao i introvertni osjet umjesto ekstrovertnog osjeta, koji je uobičajena četvrta inferiorna funkcija za spomenuti tip. Da je osoba ENTP pokazuje sekundarna funkcija Ti i inferiorna funkcija Si s izmijenjenom dominantnom perceptivnom funkcijom Ni umjesto Ne i iracionalnom funkcijom osjećaja koja je u introvertnom stavu, Fi umjesto u ekstrovertnom stavu Fe,. ENTP ima, dakle kombinaciju funkcija: Ne, Ti, Fe i Si, a atipični redoslijed funkcija pokazuje dominantnu funkciju u *shadow* funkciji, kao i tercijalnu u svojoj *sjeni*, Ne u Ni i Fe u Fi. Dakle, neovisno o kojem se tipu zapravo radi, atipikum tipa 1 implicira aktivaciju nesvjesnih funkcija koje se mogu pokrenuti u racionalnim jednako kao i u perceptivnim funkcijama.

Shadow funkcije nisu suprotne funkcije od preferiranih kao što je prethodno prikazano, dapače, radi se o istom tipu funkcija samo u izmijenjenom stavu (introvertnom ili ekstrovertnom), a redoslijed funkcija uglavnom ostaje isti. Suprotan redoslijed funkcija podrazumijeva ono što je osobi A dominantna funkcija, osobi B je inferiorna i obrnuto. Primjer koji to pokazuje je odnos ESTJ-a i INFP-a. ESTJ ima dominantnu funkciju ekstrvertirano mišljenje (Te), u kombinaciji s introvertnim osjetom (Si) kao sekundarnom funkcijom, što čini ga racionalnim i senzitivnim ekstrovertom, za razliku od INFP-a kojemu je dominantna funkcija introvertni osjećaj (Fi) u kombinaciji s ekstrovertnom intuicijom (Ne) kao sekundarnom funkcijom, što ga čini osjećajnim intuitivnim introvertom. ESTJ ima dakle, Te, Si, Ne, Fi, dok INFP ima Fi, Ne, Si, Te. Svaka od funkcija nalazi se na svjesnoj razini, razlika je jedino u stupnju aktivacije pojedine funkcije. Suprotni tipovi se odlično nadopunjuju s obzirom da je prednost jednome ono što je nedostatak drugome. Međutim, ako osoba previše koristi svoju dominantnu funkciju, a zapostavi inferiornu, potencijalno će inferiorna funkcija preuzeti mjesto dominantne funkcije, inzistirajući na zadovoljavanju svojih potreba. Uslijed toga nastaje atipikum tipa 2 koji se manifestira preko jakog intenziteta inferiorne funkcije, a dominantna funkcija zauzima sporedno mjesto u poretku.

Ako osoba ima dobiveni rezultat funkcija Fi, Te, Si i Ne, prva funkcija implicira da je osoba INFP, a sve ostale da je ESTJ. Ako je osoba INFP znači da je svoju inferiornu funkciju Te aktivirala na način da je zauzela poziciju sekundarne funkcije, a Ne, koja je sekundarna funkcija, postaje inferiorna. Ako je osoba ESTJ, znači da je Fi bio snažno potisnut da njegovom aktivacijom ostale funkcije postaju manje uvažene, poput Te, koja pada na mjesto sekundarne funkcije. Dakle u atipikumu tipa 2 stabilne funkcije su Si, Ne, dakle perceptivne funkcije, a nestabilne su Te i Fi, odnosno racionalne funkcije. Jednom kada racionalna funkcija dođe na mjesto perceptivne, dvije racionalne funkcije kolaboriraju zajedno u suprotnom stavu, ali u neprirodnom rasporedu. Obično je to stanje visokog stresa ili nemogućnosti zdravog izražavanja dominantne ili inferiorne funkcije. Jedako kao za atipikum tipa 1, takvo je stanje uglavnom privremeno nakon čega se funkcije vraćaju u svoje prvotno stanje s jasnijom predodžbom potreba inferiorne funkcije i boljim balansom između dominantne i inferiorne funkcije općenito.

Nakon opisivanja stanja aktivacije nesvjesnih funkcija i stanja u kojemu se mijenja redosljed funkcija, treći bi primjer atipikuma bio zbroj dva prethodna; aktivacija *shadow* funkcija u obrnutom redosljedu. Prema MBTI skali atipične funkcije, koje se ispoljavaju, dijametralno su različite od svog izvornog tipa što znači da ono što jedan tip ima u svojoj dominantnoj funkciji, drugi ima njegovu *demon* funkciju kao svoju dominantnu. Tako je ESFJ sasvim suprotan ENTJ-u, jednako kao i ESTJ ENFJ-u, ISFP INTP-u, ESTP ENFP-u i tako dalje. Primjer prema kojemu ću ilustrirati aktivaciju nesvjesnih funkcija u obrnutom redosljedu je ISTJ-a i INFJ-a. ISTJ ima sljedeće funkcije: Si, Te, Fi, Ne, odnosno dominantna funkcija je introvertni osjet, sekundarna funkcija je ekstrovertirano mišljenje, tercijalna je introvertirani osjećaj i inferiorna je ekstrovertirana intuicija. INFJ s druge strane ima: Ni, Fe, Ti, Se odnosno dominantnu funkciju introvertnu intuiciju, sekundarnu ekstrovertirani osjećaj, tercijalnu introvertirano mišljenje i inferiornu ekstrovertirani osjet. Dakle ISTJ i INFJ ne dijele niti jednu zajedničku funkciju niti redosljed funkcija, što ih čini sasvim suprotnima na dijagramu 16 tipova. ISTJ ima *shadow* funkcije INFJ-a i obrnuto; nesvjesni dio INFJ-a je ISTJ. Promjena iz jednog u drugog zahtjeva veliku oscilaciju u svom tipu. Kako se takva promjena dogodi bit će prikazano preko atipikuma tipa 3 - slučaj u kojem je kombinacija kongitivnih funkcija sljedeća: Si, Fe, Ti, Se ili Ne, Te, Fi, Ni. Na oba primjera možemo primjetiti da se u četiri preferirane funkcije pojavljuju iste funkcije u različitim stavovima (introvertiranim i ekstrovertiranim). Koliko god zbunjujući ovakav primjer izgleda, pojava istih funkcija pretpostavlja jednu od funkcija u suprotnoj energiji (N/S ili F/T) suprotnog stava (I/E), što znači da je osoba jednu od istih funkcija zamijenila suprotnim parom funkcija. Dakle, Si, Fe, Ti, Se ima osjet kao introvertnu dominantnu i inferiornu ekstrovertnu funkciju, što znači da njena prva funkcija implicira

da je osoba ISTJ, a sve ostale da je INFJ. Introvertirana intuicija je klasična dominantna funkcija INFJ-a, a u ovom slučaju je osoba aktivirala svoju *demon* Si funkciju i stavila je na prvo mjesto kao dominantnu funkciju, sve ostale su ostale u istom redu. Na sličan način drugi primjer Ni, Te, Fi, Ne dominantna funkcija pokazuje da je osoba ISTJ, koja je aktivirala svoju *demon* Ni funkciju, a svoju dominantnu Si funkciju, potisnula u nesvjesne funkcije.

Rezultati dobiveni putem IDR labsa mogu biti toliko raznovrsni da se zasigurno ne može za svaku kombinaciju uspostaviti parametar koji prati njihovo kretanje. Osobito kada uzmemo u obzir činjenicu da rezultat može biti posljedica x,y čimbenika koji utječu odgovore. Ono što je u prethodnom odlomku prikazano su primjeri atipikuma temeljeni na praćenu kretanja funkcija u razdoblju njihovog disbalansa koji uspijevaju indicirati o kakvom se arhetipu točno radi.

6. Drugi pogled na pseudoznanstvenost tipova osobnosti

Ovo poglavlje analizira u kojoj je mjeri znanje izgrađeno o tipovima osobnosti opravdano i pouzdano, s osvrtom na prethodno iznešene kritike. Također, referenciranjem Popperovih i Lakatosovih kriterija za razlikovanje znanosti od pseudoznanosti, raspravljat će se o tome može li se MBTI smatrati znanstvenom teorijom.

U pogledu referiranja na kritike iznesene u 7. poglavlju., znanje tipova osobnosti temeljeno na upitniku, vjerojatno je pogrešivo u smislu izvođenja generalizacije profila osobnosti pojedinca na temelju približno 93 pitanja.⁸⁷ Generalizacija je, dakle izvedena iz relativno malih statističkih podataka, a nejasno je jesu li ta pitanja dovoljna za određivanje univerzalnog zakona za ponašanje pojedinca. Time se javlja problem indukcije budući da postoji mogućnost da se pojedinačna osobnost ne zahvati pitanjima postavljenim upitnikom; tvrdnja o tipu osobnosti neke osobe za sada može biti istinita, ali ne mora biti istinita u budućnosti. To bi sugeriralo da možda nema dovoljno dokaza za zaključivanje o kompletnom tipu osobnosti osobe i da je to samo djelomično opravdano jer postoje samo neki empirijski podaci. S druge strane, zabluda generalizacije za teoriju tipova osobnosti nije u potpunosti pogubna jer se sve grane znanosti uključuju u induktivno rasuđivanje

87 I.Briggs Myers, M. H.McCaulley, N. L.Quenk, A. L.Hammer, *MBTI Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*, Consulting Psychologists Press, 1998, 172-174.

prilikom formiranja hipoteza⁸⁸, a za ovu se generalizaciju može reći da je prihvatljiva, jer se pitanja kreiraju putem sofisticirane teorije MBTI koja je u skladu s Jungovom teorijom o psihološkim tipovima – time dajući opravdanje teoriji MBTI. Uz to, svaka osobina nije određena samo jednim pitanjem, već nizom pitanja potkrijepljenih opsežnim istraživanjem, što smanjuje snagu generalizacije.

Kao što je već obrađeno u poglavlju 2., prema Popperovom kriteriju razgraničenja (teoretska) rečenica krivotvorena onda i samo ako je logično u suprotnosti s nekom (empirijskom) rečenicom koja opisuje logički mogući događaj koji bi bilo logično moguće promatrati.⁸⁹ MBTI se stoga može smatrati znanostu prema Popperovim kriterijima razgraničenja jer pruža osobine ličnosti koje se mogu krivotvoriti. Na primjer, MBTI predviđa da će ENTJ tip osobe vjerojatno biti analitičan, logičan i objektivno kritičan. To se u određenoj mjeri može falsificirati jer se osoba može testirati i u slučaju da ne sadrži ove karakteristike, ne bi se tipizirala kao ENTJ.

Ako prema Lakatosu znanost nije samo izolirana hipoteza, već istraživački program koji dovodi do otkrića dosad nepoznatih novih činjenica, a suprotno tome, degenerirajući su programi samo izmišljenje teorije kako bi se prilagodile poznatim činjenicama⁹⁰, možemo tvrditi da je MBTI progresivni istraživački program koji dovodi do otkrića prethodno neistražene psihologije ličnosti, nadahnjujući time druge psihologe da ulažu u ovo područje. Primjer tomu je *Velikih Pet* teorija nastala nakon MBTI-a koja se nadovezuje na ideju introvertnih i ekstrovertiranih tendencija. Međutim, nedorečenost Lakatosovih kriterija paradoksalno omogućuje teoriji da istovremeno bude i degenerirajući program i progresivni istraživački program. Primjer za to je teorija geocentrizma koja stavlja Zemlju u središte našeg Sunčevog sustava, prilagođavajući se samo poznatim činjenicama (prema današnjim standardima). S druge strane, upravo je ta teorija stvorila heliocentrični model i odsad bi se mogla smatrati progresivnim istraživačkim programom jer je polučila ranije nepoznatu činjenicu da je Sunce u središtu, a ne Zemlja.

88 Henderson, Leah, "The Problem of Induction", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (< <https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/induction-problem/> >, posljednji pristup 20.10.2020.)

89 Hansson, Sven Ove, "Science and Pseudo-Science", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (<<https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/pseudo-science/>>, posljednji pristup 20.10.2020.)

90 Imre Lakatos : Science and Pseudoscience, Philosophical Papers, vol. 1, Cambridge 1977.

MBTI, iako ima naznake pseudoznanstvene teorije, udovoljava znanstvenim kriterijima razgraničenja od pseudoznanosti s obzirom da postavlja provjerljivu hipotezu koja predviđa ponašanje. Pritom se pridržavajući kriterija krivotvorenja, što potom dovodi do novih nepoznatih činjenica i pridržavajući se Lakatosovim kriterijima za znanost. Iako se MBTI može promatrati kao neostvarivi i degenerativni istraživački program, društvena znanost postoji u problematičnom preparadigmatskom stanju (Kuhn)⁹¹ s malo konsenzusa o najboljoj metodi koja se može upotrijebiti.

91 T.S. Kuhn, *Struktura znanstvenih revolucija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002.

7. Zaključak

Svrha ovog rada bila je približiti Jungove misli i ideje, pokazati logičku konzistentnost teorije, ilustrirati njenu složenost i praktične implikacije, objasniti, putem kriterija razgraničenja znanosti od pseudoznanosti, njenu valjanost i pouzdanost te prikazati vlastiti sustav mijenjanja funkcija kroz atipikume otkrivajući „nedostajali element“ teorije u odnosu na *Velikih pet*. Podložnost empirijskoj provjeri, atipikumi ostavljaju prostor za njihovo daljnje istraživanje i proučavanje i time pružanje šire perspektive teorija u sklopu filozofije znanosti.

Je li Jungov model „istinit“ ili nije sporan je argument (možemo li za bilo koju teoriju reći da je objektivno istinita?). Svakako, Jungov model psiholoških tipova ima sve prednosti i nedostatke bilo kojeg znanstvenog modela osobnosti. Iako nema potpunu statističku provjeru, podjednako ga je teško opovrgnuti – u skladu je s iskustvenom stvarnošću. Štoviše, s obzirom da se temelji na četverostrukom načinu gledanja na stvari koje su arhetipske, psihološki je zadovoljavajuća teorija koja predstavlja validan i progresivan istraživači program.

8. Bibliografija

1. BENNET, Angelina, *The Shadows of Type Psychological Type Through Seven Levels of Development*, Lulu, 2010.
2. BELLA, Michela, *William James Psychology and Ontology of Ccontinuity*, Universita degli studi di Roma, 2015.
3. BRIGGS MYERS, Isabel, McCAULLEY, Mary, H., QUENK, Naomi L., HAMMER, Allen L., *MBTI Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*, Consulting Psychologists Press, 1998.
4. BRIGGS MYERS Isabel with MYERS, Peter B., *Gifts Differing, Understanding Personality Type*, Davies-Black Publishing, Mountain View, California, 1980.
5. Cambridge dictionary u: (<<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/science/>>, posljednji pristup 13.07.2020.)
6. HUMPHREYS, Paul, „*Having Science in View: General Philosophy of Science and Its Significance*” in *The Oxford Handbook of Philosophy of Science*, Oxford University Press USA, 2016.
7. NAUMANN John, O.P, L.P. SOTO, C.J. *Paradigm Shift to the Integrative Big Five Trait Taxonomy*, History, Measurements, and Conceptual Issues, (<<https://www.ocf.berkeley.edu/~johnlab/pdfs/2008chapter.pdf>> , posljednji pristup: 10.08.2020.)
8. JUNG, Carl, Gustav. *Aion: Researches into the Phenomenology of the self* , Bollingen foundation, New York, 1959.
9. JUNG, Carl, Gustav, *Psihološki tipovi*, odabrana dela K. G. Juna, Matica Srpska, 1971.
10. JUNG, Carl, Gustav. *Two Essays on Analytical Psychology* , Bollingen foundation, London, 1953.
11. POPPER, Karl Raimund. *Conjectures and Refutations, The Growth of Scientific Knowledge*, Basic Books, Publishers New York London, 1962, 256.
12. KUHN, Thomas Samuel, *Struktura znanstvenih revolucija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002.
13. LAKATOS, Imre, *Science and pseudoscience, Conceptions of Inquiry: A Reader* London: Methuen. 1974.
14. O'HEAR, Anthony, *Uvod u filozofiju znanosti*, Hrvatski studiji, Zagreb, 2007.

15. PEARMAN, Roger R. Albritton, Sarah C. *I'm not Crazy, I'm Just Not You*, The Real Meaning of the 16 Personality Types, Davies-Black Publishing, Mountain View, California, 1997.
16. POLŠEK, Darko. *Pokušaji i pogreške -filozofija Karla Poppera*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 1996.
17. READ, Herbert, E., Fordham, Michael, Adler, Gerhard, McGuire, William, J. *Structure And Dinamics of the Psyche*. The Collected Work of C.C.Jung, Princeton University Press, New York, 1960.
18. RECHER, Nicholas, *Epistemology, An Introduction to the Theory of Knowledge*, State University of New York, 2003.
19. McCRAE Robert R. and COSTA Jr, Paul T, *Reinterpreting the Myers-Briggs Type Indicator From the Perspective of the Five-Factor Model of Personality*, Gerontology Research Center National Institute on Aging, NIH, Article in Journal of Personality, 1989.
20. GRANT M. Adam, Ph.D, *Goodbye to MBTI, the Fad That Won't Die*, Psychology Today, (<<https://www.psychologytoday.com/intl/blog/give-and-take/201309/goodbye-mbti-the-fad-won-t-die>>, posljednji pristup: 15.10.2020.)
21. ZALTA(ed.), Edward N. "*Science and Pseudo-Science*", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2015 Edition), (><https://plato.stanford.edu/entries/pseudo-science/>>, posljednji pristup: 15.07.2020.)
22. HENDERSON, Leah, "The Problem of Induction", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (<<https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/induction-problem/>>, posljednji pristup: 15.10.2020.)
23. ICHIKAWA, Jonathan Jenkins and Matthias Steup, "The Analysis of Knowledge", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2018 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (<<https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/knowledge-analysis/>>, posljednji pristup:
24. University of Oregon, „*Measuring the Big Five Personality Factors*”, 2010, (<<https://pages.uoregon.edu/sanjay/bigfive.html#b5vffm>>, posljednji pristup :19.07.2020.)
25. REYNIERSE H. James, *The Case Against Type Dynamics*, *Journal of Psychological Type*, 2009.
26. PITTINGER. J. David, *Measuring the MBTI...And Coming Up Short*, *Journal of Career Olanning and Employment*, 1993, (<<https://jobtalk.indiana.edu/HRMWebsite/hrm/articles/develop/mbti.pdf> >, posljednji pristup 15.10.2020.)

